

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeline Göre Roman Kişilerinin Analizi¹

Analysing Novel Characters By Five Axis Personality Analysis Model

Ercan YÜCEL^{a*}

^a Dr. , Öğretim Görevlisi, Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli MYO, Gaziantep / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4081-6907

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 28 Ocak 2022
Kabul tarihi: 30 Mart 2022

Anahtar Kelimeler:

Beş eksenli kişilik analiz modeli,
Roman,
Kişi

ARTICLE INFO

Article History:

Received January 28, 2022
Accepted March 30, 2022

Keywords:

Five Axis Personality Analysis Model,
Novel,
Character

ÖZ

Yeni bir edebi tür olarak insan hayatına girdiğinden itibaren roman türünün temel sorunu kişi olmuştur. Bir birey tarafından yazılan bu anlatı türü, bir veya daha fazla bireyi yine başka bireylere anlatmaktadır. İnsanlığın fikri dünyası değişip geliştikçe romandaki kişiler de değişime uğrar. Bu değişim ona bakış açısında olduğu kadar, onu takdim, irdeleme ve eserde verilen konum durumlarında olur. Eserdeki kişinin durumunun bu değişimi normal şartlarda eleştiri alanında da değişimi doğurmalıdır. Eser incelemelerinde bu konuda çeşitli değişim yahut gelişim görülse de ne yazık ki eserlerdeki gelişim hızına denk bir değişim görülemez. Bu sebeple romanda kişileri inceleme konusunda yeni yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu problem bir kişilik analiz modeli ihtiyacını doğurmuştur. Eserde sağlıklı bir kişiliğe sahip karakterin oluşturulup oluşturulmadığının tespiti modelin ilk amacı olmalıdır. Modelimizde kişilik analizi iki basamaklı olarak yapılmış, yapılan incelemelerde elde edilen bilgilerin tutarlılık açısından irdelenmesiyle sonuca ulaşılır. Modelin işleyişinin daha kolay görülebilmesi için ayrıca örnek bir uygulamada sunulmuştur. Detaylı incelemeye imkân veren modelin başka eserlerdeki kişileri de karşılaştırma imkânı vermesi ise önemli bir özellik olarak karşımıza çıkar.

ABSTRACT

The main problem of the novel genre has been the person since it entered human life as a new literary genre. This type of narrative, written by, focused on and talks to person. As the intellectual world of humanity changes and develops, character in the novel also change. This change takes place in point of view, in the situations of presenting, examining person and the positions. This change should lead to a change in the field of criticism under normal conditions. But change cannot be seen equivalent to the speed of development in the works. For this reason, there is a need for new approaches to examine the characters. This problem led to the need for a personality analysis model. The first aim of the model should be to determine whether a character with a consistent personality created in the work. In our model, personality analysis has been done in two steps, and the result is reached by examining the information obtained in the examinations in terms of consistency. It is also presented in a sample application so that the operation of the model can be seen more easily.

¹ Çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda 19/06/2020 tarihinde kabul edilmiş olan "BEŞ EKSENLİ KİŞİLİK ANALİZİ MODELİNE GÖRE AHMET ÜMİT'İN ROMANLARINDA SUÇLULAR" isimli doktora tezine dayanmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Although it has been overshadowed by the plot since Poetics, the character is the most important element among the elements of the novel. Of course, this very important element has been covered many times over. However, when examining the studies, it is seen that they do not go beyond some discourses over the prominent elements in each work. The situation in each work is so unique that there cannot be enough common elements to even compare the characters in two works of the same author. This situation emerges as an important problem in scaling the artistic value of a literary work. When we look to old works the classifications not enough for determine character in the novel so we need help of psychology. There are lots of approaches to personality in psychology, we grouped personality informations under five headings for the novel. Although the classification of the data under five headings helps to deepen the analysis, it is not enough to solve the problem by itself. The main purpose of the study is to be able to examine the author, subject or persons separately, without common gender, social, cultural or economic status, and to make comparisons when necessary. In the literature studies reconstructed in the light of the information obtained, it has been seen that the five factor personality model will be efficient when used together with our classification. Although the use of a large number of scales in studies on the five-factor personality model poses an important problem for the novel with limited opportunities, it has been determined that scaling can be made in accordance with the data that can be obtained

Although it seems sufficient to remove the general scales after the classification of the data, the problem of drawing an objective conclusion is another important problem faced by the literature researcher. Firstly scales, it is important that they do not vary from person to person. The influence of the narrator is a serious problem as much as the reader's personal views. These problems can be solved by careful use of the two steps created in data classification. The data given as narrator-centered in the five structure analysis should be combined as much as possible without being questioned. In the five-factor model, the study should be reader-centered.

After the data collection and classification under the five structures the evaluation phase comes. In the evaluation phase, the consistency, which is the basis of personality studies, was questioned. The data obtained around person – characterization and person – plot relationships are discussed.

For to see how model works Ahmet Ümit's novel *Beyoğlu Rapsodisi* chosen as a sample. Ahmet Ümit, one of the most famous authors of detective novelist, has repeatedly stated that he has not seen detective novels in popular literature. The criminal in the center of plot chosen for this sample work. In addition to criminal is the protagonist, the narrator is also the protagonist. Being a narrator at the same time increases the possibility of directing the reader, thus making the evaluation process even more difficult. The aim here is to reveal how all possible aspects of the model work in the product with the most data.

The five-axis personality analysis model, whose application is also seen, works well. The main purpose of the model is to determine whether a consistent personality can be formed or not. In the classification of the data, while the narrator-centered data were presented in the five structure sections, reader-centered analysis was performed in the five factor analysis. While making a reader-centered review, the reasons for adjectives are clearly written in order to avoid being personal. This process is considered to provide objectivity to a great extent. In the evaluation phase, it was examined whether the data found was consistent or not. If there is consistency, it will be possible to enter into the discussion of how a healthy personality has been formed. Since there was an inconsistency in our example, the reason for this inconsistency was also questioned during the evaluation phase. The model allows this operation. It was seen that the inconsistency in our study was caused by the plot. This situation shows parallelism with the inconsistency in other works in the thesis study. As can be seen, the model presents a healthy structure for us in examining the people in the work. The model is not dependent on the genre of the novel, and as long as there is sufficient data about the person to be examined, it can be applied to every person in the novel.

Giriş

Kişi sorunsalının başlangıcı olarak da kabul edilebilecek olan roman, Cervantes'ten günümüze kadar çok yol kat etmiştir. Bu süreçte olay örgüsü, mekân, zaman unsurunda değişim görüldüğü gibi temel öge kişi unsurunda da değişim ve gelişim görülür. Ancak tenkid açısından bakıldığında diğer unsurlardaki değişim onları inceleme çalışmalarında da görülürken kişi unsurunda durum farklıdır.

Kişi unsuru hakkındaki çalışmalara bakıldığında, Mehmet Kaplan, Birol Emil ve Önder Göçgün'ün eserleri ön plana çıkmaktadır. Mehmet Kaplan'ın Türk edebiyatı üzerine araştırmalar 3 tip tahlilleri isimli eserinde toplanmış yazılarda daha çok kahraman ve tipler hakkında tartışma yürüttüğü görülür. Kişi konusunda diğer iki önemli çalışma ise Önder Göçgün'ün "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu" ile Birol Emil'in "Reşat Nuri Güntekin'in Romanlarında Şahıslar Dünyası" isimli eserleridir. Bu eserlere bakıldığında; kişiler meslek, cinsiyet yahut sosyal statü gibi kriterlere göre tasnif edilmektedir. Bu tasniflerden sonra kişi özelinde incelemelere bakıldığında ise sadece eserde anlatıcının verdiği özellikler özetlenerek psikolojik durum veya fiziksel durum altında tasniflenmektedir. Kişilik hakkında değerlendirme de sadece anlatıcının değerlendirmesi merkezlidir. Benzer şekilde yapılan çalışmalara bakıldığında eserlerdeki kişiler her esere özgü şekilde incelenmektedir. Eserde hangi yönü öne çıkmış ise o merkezde tasnifleme ve açıklama yapılmaktadır. Bu yönde yapılan incelemeler veya veri alınabilen kuramlar çerçevesinde incelemeler ise bizlere özelde güzel bilgiler verirken genelde diğer roman kişileri ile karşılaştırabilmek için yeterli bilgi vermemektedirler. Bu durum kişi unsurunun eser incelemesinde önemini yitirmesine sebep olmaktadır. Dolayısıyla eserin sanatsal değerlendirilmesinde kişi unsuru önemli bir kriter olamamaktadır. İncelemelerin tekilliği karşılaştırmalı çalışmalarda da kişi unsurunun kullanılmamasını doğurmaktadır.

Bir eserdeki kişiyi inceleme yönteminin diğer eserlerde kayda değer veriler elde edememesi sorunu yani incelemelerdeki tekilliğin genele uygulanabilecek bir yöntem ile aşılabileceği aşikârdır. Çalışmamızda anlatacağımız Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeli bu amaçla geliştirilmiş bir modeldir. Model geliştirilirken günümüze kadar kullanılan kişilik analizi çalışmalarındaki fiziksel yapı ve psikolojik yapı tasnifi alınmıştır. Ancak tek başına bu tasnifleme sistemi yeterli olmadığından başka hangi başlıklar altında verilerin tasnifleneceği karşımıza bir sorun olarak çıkmıştır. Tasnifleme başlığı için psikoloji biliminin kişilik hakkındaki verileri çalışmamıza ışık tutmuştur. Kişilik çalışmalarının yaklaşımlar altında tasnifleri incelendiğinde kişinin geçmişi, sosyal ilişkileri ve yaşadığı çevrenin yaklaşımlarda ortak noktalar olduğu görülmüştür. Bu durumda eserdeki verilerin beş başlık altında tasniflenmesi yapılması planlanmıştır.

Bu tasnifleme yapıldıktan sonra uygulama çalışmalarında kişilik değerlendirmesinden çok kişilik hakkındaki verilerin toplanarak sunulduğu anlaşılmıştır. Bu sunumun anlatıcı odaklı olması da ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır. Değerlendirme yapmak için başka açılardan da bakma gerekliliği, daha somut ve nesnel ölçütlere olan ihtiyaç yeni bir arayışla sonuçlanmıştır. Bu ihtiyaç sonrası kişilik hakkında yapılan çalışmalara bakıldığında mevcut ilerlememize katkı sağlayabileceği değerlendirilen beş faktör kişilik analizi modelinin aynı zamanda bazı ölçekler sağladığı da görülmüştür. Bu modelin temel mantığı sıfatlar üzerinden kişilikleri tanımlamaktır. Beş faktör altında toplanan sıfatlarla kişilik analiz edilmeye çalışan model temel olarak 4000 civarında sıfatla başlayıp 200 sıfata kadar düşürüldüğü çeşitli kaynaklarda belirtilir. Sıfatların sayısının çokluğu kişiliğin daha detaylı analiz edilebilmesini sağlamaktaysa da bu işlem için yeterli veriye ihtiyaç duyulmaktadır. İncelenen kişi ile birebir görüşülebilmesi, sıfatlara uygun çeşitli senaryolarla veri elde edilebilmesi imkânları psikolojide çözüme elverse de romanda bu durum imkânsızdır. Dolayısıyla sıfatların mümkün olduğunca

az olması gerekmektedir. Bu yönde yapılan literatür taramasında Oya Somer'in öncülüğündeki çalışmalarda görülen beş faktör altında 17 sıfat düzlemi tasnifi çalışmamıza büyük fayda sağlamıştır. Bu çalışmada iki uç duruma sahip sıfatlardan oluşan 17 düzlemin yanı sıra sıfat düzleminde ortada olunabileceği belirtilerek düzlemde üç nokta belirlenmesi de önemli bir kolaylık olarak karşımıza çıkmıştır. Kuramsal yapı oluşturulup uygulamaya geçildiğinde ise üç noktanın eldeki verilere göre her sıfatta az, orta, çok olmak üzere üçer noktadan toplamda yedi noktaya çıkartılabileceği de görülmüştür.

Kişi incelemesinde ikinci basamak olarak kullanacağımız beş faktör kişilik analizi modeli bize okuyucu odaklı ve metinden uzaklaşarak kişiyi inceleme imkânı vermiştir. Böylece iki farklı açıdan romandaki kişi hakkında bilgiler ortaya çıkartılabilmıştır. Sonraki aşama ise kişilik hakkında yapılan çalışmalardaki ortak nokta olan "tutarlılık" durumunun irdelenmesidir. Tutarlılık araştırılırken iki basamaklı yapımız bize birden fazla yol vermektedir. Her safhadaki bilgilerin kendi içindeki tutarlılığı, birinci ve ikinci safhadaki bilgilerin birbirleri arasındaki tutarlılığı temeldir. Ancak istendiğinde bu bilgilerin olay örgüsü ile ilişkileri de irdelenebilmektedir. Yeterli veri elde edilebildiğinde ilk iki yol ile yapılan incelemeler kişiliğin sağlıklı şekilde oluşturulup oluşturulmadığı hakkında bir kanıya varılmasını sağladığı görülmektedir. İlk iki incelemeden sonra ortaya çıkan tutarsızlıkların, olay örgüsü ile anlamlı yahut anlamsız ilişki içerisinde olması da bize ayrı sonuçlar verir. Anlamlı sonuçlar kişinin olay örgüsü merkezli oluşturulduğunu gösterirken anlamsız sonuçlar kişiliğin başarısız şekilde oluşturulduğu kanaatine varılmasını da sağlamaktadır. Kişi hakkında yeterli veri olmaması da metin hakkında farklı yorumlar yapılabilmesine imkân vermektedir.

Aşağıda modelin genel yapısı kısaca başlıklar halinde anlatılacaktır. Modelin sonunda kullanılan sıfatların tablo hali verildikten sonra modelin örnek bir uygulaması sunulmuştur. Uygulama için; incelenen kişinin başkışı olması ve elde edilen verilerin çokluğu sebebiyle Ahmet Ümit'in Beyoğlu Rapsodisi isimli eseri seçilmiştir.

Beş Eksenli Kişilik Analizi Modeli

Beş Yapı Analizi

Verilerin değerlendirilmesindeki ilk basamak olan bu basamakta kişi ile ilgili anlatıcının verdiği bilgiler beş başlık altında tasnif edilmektedir.

Fiziksel yapı

Kişilik çalışmalarına bakıldığında kalıtsal özelliklerin önemli etkileri olduğu tezi uzun dönem revaçta olduğu görülür. Fiziksel yapının kişilik tasnifinde tek kriter olarak kullanıldığı dönemlerden sonra kişilik oluşumunda tek unsur olmadığı ortaya çıkmış olsa da kişiliğin oluşumunda önemli bir etken olduğu da göz ardı edilememektedir. Köknel'den aktaran Özer bedensel özelliklerle kişilik arasındaki bağa başka bir bakış açısı da getirir:

Bedenindeki sakatlık ya da engelden dolayı mutsuz olan, engelinden dolayı yetersizlik duygusuna kapılan ya da bedensel ve zihinsel bir üstünlüğünden ötürü kendine aşırı güveni olan insanlara çevremizde rastlanılmaktadır (Özer, 2013, s. 129).

Bu sebeplerle bu başlık altında sadece dışardan görünen fiziksel özelliklerin kastedildiği anlaşılmalıdır. Kişi boy, göz rengi gibi özelliklerin yanı sıra kalp hastalığı veya kanser gibi çeşitli rahatsızlıkları da genetik olarak taşınabilmektedir. Bu hastalıklar da kişinin farklı davranış sergilemesi için sebep olabilecektir. Dolayısıyla bu başlık altında kişinin genetik olarak geçmişî dâhil olmak üzere bedene dair her türlü veri kullanılacaktır.

Kişinin geçmişi

Kişilik konusunda en önemli veri kişinin geçmişidir. Kişilik öğrenme süreci ile de yapılandırılmaktadır. Edinilen bilgiler belirlenmiş tutum ve davranışlar için pekiştirebilmekte yahut değiştirebilmektedir.

Diğer yandan kişiliği oluşturan tek unsur kişinin bireysel edimine bağlı değildir. Ailenin geçmişinde olan bazı olaylar tutum ve davranışların nesilden nesile aktarımına sebep olabilmektedir. Bu aktarım konusunda aşırı yorum yapmadan içinde yaşanılan topluluklara da genişletmek mümkündür.

Çevresel yapı

Kişi her şeyden soyutlanmış şekilde yaşamamaktadır. Yaşadığı çevre de kişilikte önemli etkiye sahiptir. Ancak etkileşimi çift yönlü incelemek gerekmektedir. Çevrenin kişi üzerinde etkileri kadar kişinin de içerisinde bulunduğu çevreye yani mekân ve nesnelere kendinden bir şey katabileceği göz ardı edilmemelidir. Kişinin birden fazla mekânlardaki durumu ondaki değişimi gösterebileceği gibi bir mekânın kişiden önceki hali de kişinin varlığıyla beraber meydana gelen değişim de kişilik hakkında önemli veriler içermektedir.

Sosyolojik yapı

Kişiliğin oluşumunda başka bireylerle ilişkilerin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Kişiliğin oluşumundan başka görünümünde de diğer kişilere karşı tutum ve davranışlar önemli veriler olarak karşımıza çıkar. Sosyal bir varlık olan insanın diğer insanlarla iletişimi, tutum ve davranışlarda önemli bir orana sahip olması sosyolojik yapı altında inceleyeceğimiz tutum ve davranışları da önemli hale getirmektedir.

Bu başlık altında içinde yaşanılan toplum veya topluluğun durumu insanın içinde yaşadığı en küçük yapının kültür ortamından sosyal sınıfına milli kültürüne daha geniş açıdan bakıldığında Doğu, Batı topluluğu içerisinde olunmasına kadar kişilik üzerinde etkileri unutulmamalıdır.

Bilişsel yapı

Bilişsel yapı içerisinde kişinin bilinçle ilintili tüm bilgileri kastedilmektedir. Romanda bu boyut için en önemli veriler karakterin iç konuşmalarıdır. Bilinç düzeyindeki tartışmalarından çevresindeki nesne, kişi veya durumlar hakkındaki düşüncelerine kadar iç sesle öğrenme imkânı bulunmaktadır.

Beş Faktör Kişilik Analizi

Kişi analiz metodumuzun ilk basamağında anlatıcı merkezli olarak beş yapı altında verilen bilgilerin tasnifi yapılmıştı. İkinci basamağımızda ise Somer'den alınan 17 eksenli sıfatlar tablosu kullanılmaktadır. Burada okuyucu olarak incelenen roman kişisi hakkında romanda verilen verilerden hangi sıfatlara haiz olduğu tüme varım yöntemiyle gidilerek tartışılmakta ve karar verilmektedir.

İçe dönük – dışa dönük

Sosyal olma, sokulgan olma, hakkını savunma, iddialı olma, aktif ve konuşkan olma özellikleri belirtilir. Dışa dönük insanların; enerjik, istekli, dominant, arkadaş canlısı, konuşkan, cesur, hırslı ve diğer insanlarla birlikte olmaktan zevk alan insanlar olarak tanımlanırken içe dönük insanlar ise; utangaç, çekingen, uysal ve sessiz olma eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Friedman ve Schustack, 1999 aktaran Demirkan:2006:s.60).

Somer ve arkadaşlarının (2004, s. 51-52) bildirdiğine göre burada dışadönüklüğün tamamen olumlu özellikler içedönüklüğün ise olumsuz özellikler barındırdığı düşünülmemelidir. İçedönüklüğün daha çok dışadönüklük özelliklerinin olmaması olarak tanımlandığı belirtilir. Arkadaş canlısı olan dışadönüklerin aksine içedönüklerin düşmanca kişiler değil, kendilerini kolayca ortaya koymayan uzak duran kişiler olarak gösterilir. Bu şekilde bakıldığında içe dönük insanların kendilerini ortaya koyma dürtüsünü kontrol altında tuttukları ve böylece arkadaş olma süreçlerinin daha uzun sürdüğü söylenebilecektir.

Bu faktör üç alt başlık altında incelenmiştir.

Sakin – canlı

İki uçta canlı ve sakin sıfatlarının olduğu bu düzlemde canlı sıfatı için; doğal, neşeli, konuşkan, canlı, hareketli, coşkulu, hevesli, sıcak sıfatlarının bulunduğu görülür. Canlılık özelliği yüksek olan kişilerin yüksek enerji düzeyine sahip oldukları ve davranışlarının sınırlandırılmasından hoşlanmadıkları gibi fevri özellikler gösterdikleri belirtilir.

Sakin sıfatı altında ise; ölçülü, sakin, sessiz, kontrollü, ketum sıfatlarının kullanıldığı görülür. Genel olarak bu özelliğe sahip olanların, gürültülü ortamlardan hoşlanmayan, resmi ve ciddi görünmeyi tercih ettikleri belirtilmektedir.

Girişken – çekingen

Girişken ve çekingen sıfatlarından oluşan bu düzlemde girişkenlik için; sosyal, aktif, kendine güvenli, açık, atılgan sıfatları kullanılırken çekingen sıfatı altında; kendi halinde, geri planda kalmayı tercih eden, dikkat çekmekten hoşlanmayan, grup içerisinde dinlemeyi tercih eden kişiler olarak tanımlamalar bulunur.

Girişkenler için yeni ortamlara rahatça uyum sağlayabilen, söz geçirmekten hoşlanan, cesurlük ve yarışmacılık özelliklerine de sahip olan baskın kişiliğe sahip oldukları da belirtilmektedir.

Yalnızlığı seven – yalnızlığı sevmeyen

Yalnızlığı seven ve yalnızlığı sevmeyen sıfatlarının iki uçta bulunur. Yalnızlığı sevenler için; topluluğu sevmeyen, mesafeli, yalnızlığı ve bireyselliği tercih eden, kararlarını verirken fazla etkilenmeyen, içsel motivasyonu ve kontrolü olan, kendi kendine yeten kişiler olarak tanımlandıkları görülürken bu kişilerin grup çalışmalarından ziyade bireysel çalışmaları tercih ettikleri de belirtilir.

Dikbaşı – yumuşak başlı

Yumuşak başlı ve dikbaşı sıfatlarının iki uçta bulunduğu bu faktörü Somer ve arkadaşları (2004, s. 52-54); insanlara güven, doğru sözlülük, elseverlik (alturizm), uyma, alçakgönüllülük ve ılımlılık sıfatlarını kullanmaktadırlar. Yumuşak başlılık altında bulunan bazı sıfatlar Demirkan'ın (2006, s. 60) aktarımına göre ise şöyledir: Kibar, nazik, esnek, güvenilir, iyi mizaçlı, işbirliğine yatkın, affedici, yumuşak kalpli, hoşgörülü.

Demirkan (2006) ve Somer'e (2004) bakıldığında yumuşak başlı insanların diğer insanlarla duygusal yakınlık kuran insanlar oldukları başkalarıyla çatışmalara girmemeye çalıştıkları, girmek zorunda kaldıklarında ise zor kullanma harici yöntemlere başvurdukları belirtilmektedir.

Dikbaşı olanlar hakkında ise taleplerle kendi ihtiyaçları çeliştiğinde kolay "hayır" diyebilen, insanlara güven duymaktan ziyade şüpheli yaklaşım sergileyen, zaman zaman bencil, hatta kavgacı olarak da tanımlanabilecek kişiler olarak belirtildiği görülür.

Dört alt boyutta incelenmiştir:

Hoşgörülü – hoşgörüsüz

Hoşgörülü ve hoşgörüsüzlüğün iki uçta olduğu bu düzlemde hoşgörülü olanlar için; alçak gönüllü, iyimser, iletişime açık sıfatlarının kullanıldığı görülür. Koşullara uyum sağlayabilen, insanlara karşı toleranslı ve ılımlı kişiler oldukları da belirtilmektedir.

Diğer uçta olanlarda ise; benmerkezci, kendilerini üstün görme, eleştiriden rahatsız olma sıfatları verilirken bu kişilerin insanları kolayca bağışlamadıkları günlük hayata kendini beğenmiş, kibirli kişiler olarak da tanımlanabildiği belirtilir.

Öfkeli – ılımlı

İlmlı olarak tanımlanan kişiler; huzurlu, sakin, serinkanlı, nazik, önyargısız, eleştiriye açık olma, kolayca öfkelenmeme gibi kişilik özellikleri sergilemektedirler. Bu özelliği gösterenler kolayca öfkelenmedikleri gibi, karşılarındakileri de serinkanlı bir yaklaşım içine çekebileceği belirtilmektedir.

Diğer uçta olanları ise; önyargılı, öfkeli, kolayca kızan, eleştiriye tahammülü olmayan kırıcı, kaba olabilen ve tatmin edilmesi kolay olmayan kişilerdir.

Karşıt – uzlaşmacı

Uzlaşmacı özelliğe sahip olanlarda; açık kalpli, mantıklı ve rahat sıfatlarının hâkim olduğu söylenmektedir. Uzlaşmacı davranışları olanların insanlara güvenen ve birlikte olunması kolay kişiler oldukları söylenmektedir. Çatışmadan ve mücadeleden daha çok uyumlu davranışları tercih ettikleri belirtilmektedir.

Karşıt olanlar ise muhalif bireyler olarak da tanımlanabilir. Bu kişilerde; kinci, intikamcı, karşı çıkan, dik kafalı, inatçı ve tartışmacı sıfatlarının görüldüğü belirtilir. Başkalarının iyi niyeti karşısında şüpheli bir tavır sergiledikleri, insanlara güvenmedikleri ve antagonist davranışlar gösterdikleri de belirtilmektedir. İkna edilmeleri zor kişiler olarak görülür.

Kendine dönük – yumuşak kalplilik /elseverlik

Yumuşak kalpli olarak tanımlanan kişilerin, başkalarını düşünen, merhametli, yardımsever, verici, sıcak, anlayışlı, işbirliğine yatkın ve insanlarla iyi geçinen olarak tarif edilirken karar almakta zorlandıkları ve karar alırken kendi ihtiyaçlarını göz ardı ettikleri belirtilmektedir.

Diğer uçta olan kişilerin ise, başkalarından çok kendini düşünen, bencil olarak tanımlanabilecekleri gibi uzak ve anlayışsız oldukları söylenmektedir. Kendi ihtiyaçlarını ön planda tuttıkları ve gerektiğinde katı karar almakta zorlanmadıkları belirtilir.

Düşük öz denetim – yüksek öz denetim

Öz denetimi yüksek olanlarda; dikkatli, titiz, özenli, sorumluluk sahibi, planlı, başarı yönelimli, çalışkan, sebatkâr sıfatlarının bulunduğu belirtilmektedir. Bu sıfatların hepsini üzerinde taşıyan kişi, dikkatli, önceden her şeyi programlayarak yapan biri olarak karşımıza çıkmaktaysa da aynı zamanda hareketleri kısıtlanırsa bile oluşan düzenden ve yaptıkları programdan dışarı çıkamadıkları da görülür.

Öz denetimi düşük olanlar aksi yönde oldukları söylenebilecekse de düzenli olmamaları ve önceden program yapmamaları diğer yüksek öz denetimlilere göre karar verme mekanizmasını daha hızlı işleterek duruma göre farklı eylemler yapabilme kabiliyetinde oldukları söylenmektedir.

Somer ve arkadaşlarının (2002, s. 30) aktarımına göre bu faktörün, aktive edici ve ketleyici olmak üzere iki yönü bulunmakta olup dört boyutta incelendiği görülür.

Düzenli – düzensiz

Düzenli sıfatı altında; ayrıntılara önem veren, titiz, mükemmeliyetçi, her şeyin yerli yerinde olmasına özen gösteren, dikkatli, planlı ve programlı hareket eden sıfatlarının toplandığı görülür.

Diğer uçta bulunan kişilerin ise, dağınıklık ve düzensizlikten rahatsız olmayan, yapılması gerekenleri nispeten gevşek bir tarzda ele alan, çok planlı olmadıkları belirtilmektedir.

Kurallara bağlı – kurallara bağlı olmayan

Tedbirli, temkinli, kontrollü, ahlaki değerler konusunda katı kriterleri olan, otoriteye bağlı, toplumsal kurallara önem veren kişiler olarak tanımlanan kurallara bağlıların emin ve güvenilir olarak da anıldıkları da görülür.

Diğer uçta olan kişilerin ise, sosyal kurallar konusunda daha esnek olmak, geleneksel değerlere fazla bağlı olmamak, başına buyruklu, aldırmaçlık-umursamazlık, isyankârlık gibi özellikler gösterebildikleri belirtilmektedir.

Gevşek – sorumlu / kararlı

Sorumlu/ kararlı olanlarda; yüksek başarı motivasyonu, kararlı çabalar, çalışmayı sevme ve üretkenlik gibi sıfatların toplandığı belirtilir. Bu kişilerin; aktif, amaçlarına ulaşmak için sıkı çalışan, güvenilir, sorumluluk sahibi ve öz disiplinli, içsel kontrolün yüksek olduğu belirtilmektedir.

Özelliğin diğer ucunda olan kişilerin ise, kendisine net ve belirgin hedefler koyamayan, istedikleri şeylere ulaşmak için kendilerini organize ve motive etmekte güçlük çeken, boş zaman geçiren ve çabuk sıkılabilen kişiler olduğu belirtilir.

Heyecan arayan – tedbirli

Heyecan arayan kişilerde, çılgin, maceracı, gözü kara sıfatlarının hâkimiyeti görülür. Heyecan arayan kişilerin, cezadan çok ödüle duyarlı oldukları, risk almaya yatkın oldukları, heyecan verici hareketli ortamlarda bulunmaktan zevk aldıkları belirtilir.

Tedbirli taraftakilerde ise; tedbirlilik, temkinlilik, tehlikeye duyarlılık ve kontrollü sıfatlarının ağırlıklı olduğu gözlemlenir. Bu kişiler düzenli hayatı seven, bilinen durumlarda kendini daha rahat hisseden ve riske girmektense sınırlı ama güvenli koşulları tercih ettikleri belirtilmektedir.

Duygusal tutarlı – duygusal değişken

Karar verme konusunda önemli etkenlerden birinin duygulardır. İnceleme düzleminin iki ucuna yerleştirilmiş olan duygusal tutarlı ve duygusal tutarsız sıfatları bulunduğu faktörde heyecanlı, endişeli, kuruntulu, kendine güvenli, rahat dirençli gibi sıfatlar görülmektedir.

Duygusal tutarsız olarak görülenlerin, hassaslık duygusallık, endişelilik ve gerginlik gibi duygulara eğilimli olduğu belirtilirken stresle başa çıkma konusunda zorlanan, karşılaşılan güçlükler ve engeller karşısında direnci çabuk kırılan ve dürtüsel davranma eğiliminde olan kişiler olarak tanımlanırlar.

Bu boyutun diğer ucunda olanların ise, kendine güvenli, engellerle başa çıkma konusunda zorlanmayan, uyumlu, telaşsız ve sakin, kendine güveni yüksek olan kişiler olarak tanımlandığı belirtilir.

Faktör üç alt boyutta incelenmektedir:

Duygusal Tutarlı – Duygusal Değişken

Duygusal değişkenliği yüksek olan kişilerin; heyecanlı, duygusal iniş çıkışları sık olan, ruh haline göre davranışları değişen tutarsız bir yapı sergiledikleri belirtilmektedir.

Diğer uçta olanların ise, tutarlı olup davranışları duygusal durumuna göre daha az değişen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tip kişilerin çok hassas olmadığından kolay etkilenmedikleri ve bu sebeplerle davranışlarının önceden kestirilebildiği de belirtilir.

Rahat – endişeye yatkın

Endişeye yatkın olanların; endişeli, kuruntulu, kötümser, gergin, kaygılı, kolay incinen, başkalarının onayına ihtiyaç duyan, kendini suçlamaya yatkın hassas yapıları kişilerdir. Dolayısıyla karar almakta oldukça zorlanan, karar almak zorunda kaldığında ise panik durumlarının görülebildiği kişiler olarak belirtilir.

Rahat olanların ise; huzurlu, rahat, dirençli, gerçeklerle yüzleşebilen kendine güveni yüksek kişiler olduğu belirtilir. Dolayısıyla bu tip kişilerde, beklenmedik durumlarda panik olma durumu yok denecek seviyede olmalıdır.

Kendine güvenli – kendine güvensiz

Kendine güvenmeyenlerin; alıngan, kendine güvensiz, kararsız, amaçlarını netleştirmekte ve kendini organize etmede güçlük çeken kolayca yılgınlığa kapılan kişiler olduğu belirtilmektedir.

Diğer uçta olanların ise, kendine güvenen, kendisi ile barışık ve problemler karşısında etkin başa çıkabilen kişiler olduğu belirtilir.

Somut/pratik – gelişime açık

Bazı kaynaklarda zekâ olarak da isimlendirilen bu faktörde diğerlerine oranla daha çok tartışmalar olduğu görülür. Gelişime açık olabilmek entelektüel özelliklerle orantılıdır. Gözleme ve farkında olma becerisi, duygusal yaşamda zenginlik, yaratıcılık gibi özellikler, geleneksellikten uzaklaşabilme yetisi gelişime açıklık sıfatı altında birleştirilirken Somer (2004, s. 61); analitik düşünen, kendisi ve dünya hakkında düşünmekten, okumaktan haz alan duyarlı, ilgi alanları geniş, yeniliğe açık ve yaratıcı kişileri gelişime açık tarafına koymaktadır. Bu sıfatlara bakıldığında ise kişinin entelektüel seviyesi ile sorgulama kabiliyeti önemli unsurlar olarak karşımıza çıkar.

Aksi uçtaki kişilerin ise; somut faaliyetleri soyut faaliyetlere tercih eden, pratik, ince düşünmekten pek hoşlanmayan, fikirlerle fazla uğraşmayan, muhafazakâr, yeniliğe dirençli, ilgi alanları sınırlı, geleneksel görüşleri fazla sorgulamayan kişiler olduğu belirtilir.

Analitik düşünme, duyarlılık ve yeniliğe açıklık olarak üç boyutta incelendiği görülür:

Somut düşünen – analitik düşünen

Analitik düşünme gücü yüksek olan kişilerin; araştırmacı, inceleyici, akademik faaliyetlerden hoşlanan, olayları irdelleyen, soyutlamalar yapan, eleştiren, derin düşünen ve kendini geliştirmeye önem veren kişiler olduğu belirtilmektedir.

Diğer uçta olanların ise, somut düşünen ve daha sabit bir yapı gösteren kişiler olduğu belirtilmektedir.

Hassas olmayan – duyarlı

Duyarlılık seviyesi yüksek olanların, duygulu, hassas, düşünceli, nazik, ince ve sanatçı ruhlu kişiler olduğu belirtilir. Bu kişilerin, kendilerinin ve başkalarının duygularını algılamakta usta oldukları ve duyguların hayatlarının önemli bir parçası olduğu belirtilir. Bu kişilerin duygusal deneyimleri olumlu veya olumsuz yönde de olsa diğer kişilerden daha yoğundur.

Diğer uçta olanlar ise; başkalarından ziyade kendini düşünen, duygusal olmayan, duygusallıktan hoşlanmayan, gerçekçi, kapalı bir düşünce sistemine sahip kişiler olarak betimlenmektedir.

Muhafazakâr – yeniliğe açık

Yeniliğe açıklık özelliği güçlü olan kişilerin; olaylara farklı açıdan bakabilen, tekdüzelikten sıkılan, ilgi alanları geniş olarak tanımlanırlar.

Muhafazakâr tarafta olanların ise; bildiği hayatın dışına çıkmak istemeyen, geleneksellikten yana, bildiğinden şaşmama özelliği gösteren kişiler olduğu anlatılmaktadır.

Tablo 1: Sıfatlar tablosu

İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin	Sakin/canlı	Canlı
Çekingen	Çekingen/girişken	Girişken
Yalnızlığı seven	Yalnızlığı seven/yalnızlığı sevmeyen	Yalnızlığı sevmeyen
DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Hoşgörüsüz	Hoşgörüsüz/hoşgörülü	Hoşgörülü
Öfkeli	Öfkeli/ılımlı	İlmlı
Karşıt	Karşıt/uzlaşmacı	Uzlaşmacı
Kendine dönük	Kendine dönük/yumuşak kalpli-elsever	Yumuşak kalpli- elsever
DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK ÖZ DENETİM / YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
Düzensiz	Düzensiz/düzenli	Düzenli
Kurallara bağlı olmayan	Kurallara bağlı olmayan/ kurallara bağlı	Kurallara bağlı
Gevşek	Gevşek/sorumlu-kararlı	Sorumlu-kararlı
Heyecan arayan	Heyecan arayan/tedbirli	Tedbirli
DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI / DUYGUSAL DEĞİŞKEN	DUYGUSAL DEĞİŞKEN
Duygusal tutarlı	Duygusal tutarlı/duygusal değişken	Duygusal değişken
Rahat	Rahat/endişeye yatkın	Endişeye yatkın
Kendine güvenli	Kendine güvenli/kendine güvensiz	Kendine güvensiz
SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
Somut düşünen	Somut düşünen/analitik düşünen	Analitik düşünen

Hassas olmayan Muhafazakâr	Hassas olmayan/duyarlı Muhafazakâr/yeniliğe açık	Duyarlı Yeniliğe açık
-------------------------------	---	--------------------------

Beyoğlu Rapsodisi Eserinde Uygulama

Ana Çizgileriyle Olay

Aynı zamanda anlatıcı olan başkişi Selim'in ve iki yakın arkadaşının İstanbul'da yaşadığı bir macera konu edilmektedir. Üç kişiden biri olan Kenan Sorgun gerçek cinayetleri yeniden canlandırma yoluyla fotoğrafı kazanmak istemiştir. Bu istek ise daha sonra bazı cinayetlerin çözümlenmesine ve Kenan'ın ölümüne sebep olacaktır.

Üç arkadaşın en zengin olanı Kenan'dır. Kenan sadece en zengin değil aynı zamanda en yakışıklı ve en uçarlı olandır. Grubun lideri olan Kenan aynı zamanda grubu sürekli maceralara sürükleyen yegâne kişidir. Anlatıcı olan Selim, üç arkadaş arasında en iri olanı ve aralarındaki mantık abidesidir. Selim maddi olarak da gayet iyi durumdadır ancak Kenan'dan daha zengin de değildir. Üç arkadaşın maddi olarak en kötü durumda olan Nihat'tır. Evli ve çocuğu olan Nihat bir sahaf işletmesine rağmen bu iş geçimine yetmediğinden diğer iki arkadaşının maddi desteğiyle yaşamını devam ettirir.

Romanda olaylar maceradan maceraya atlayan Kenan'ın son macerası olan pilotluk sevdasında geçirdiği kaza sonrası fotoğrafçılığa yönelmesiyle başlar. Kenan ünlü bir sanatkar olarak ölümsüzleşmek ister. Fakat sergileri beklediği başarıyı elde edememiştir. Sonunda ölümü konu edinen bir sergi açmayı planlar. İstanbul'da gerçekleşmiş olan cinayetlerin bilgilerini alarak gerçeğe yakın mizansenlerle ölümü anlatacak böylece herkesin dikkatini çekecektir. Kenan'ın sevgilisi Katya bu çalışmanın tehlikeli olacağını düşünür. Katya bu düşüncesinde yalnız değildir. Selim de çalışmaya itiraz eder. Ancak üç arkadaşın en zayıf halkası Nihat endişeleri olsa da Kenan'ın yanında yerini alınca itiraz edenler de yavaş yavaş ekibe katılır.

Kenan tüm itirazlara rağmen kararından vazgeçmez ve özel ilişkileri sayesinde bazı cinayetlerle ilgili olay yeri fotoğrafları elde etmeyi başarır. Sergi için polisten aldığı olay yeri fotoğraflarıyla çalışırken iki cinayetin birbirine benzediğini fark eder. Sergiye başından beri karşı olan Selim, Kenan'ı engelleyemeyeceğini anlayınca çocukluk arkadaşını yalnız bırakmak istemez. Beyoğlu'nda atıl durumda bulunan aile yadigârı üç katlı apartmanı arkadaşına stüdyo olarak kullanması için verir. Selim'in bu katkısından sevinen Kenan elindeki fotoğrafları Selim'le de paylaşır. Kenan şüphelendiği iki olayın ayrıntılarını da Selim'le konuşmasıyla Selim kendisini Kenan'la beraber iki olayı soruştururken bulur. Öldürülenlerin aşk ilişkileri, uyuşturucu ve bilinmeyen yurtdışı irtibatları araştırılır. Bu araştırmalar sırasında kirli işlerle iştigal edenlerin ortasında kalan üç arkadaş ciddi tehlikelere maruz kalırlar. Bu tehlikelerden Selim sayesinde birkaç küçük yarayla kurtulurlar. Hiçbir bilgiye ulaşamadığı düşünülürken Selim sayesinde öğrenilen bir konuyu Kenan daha ayrıntılı araştırır. Kenan bu sayede maktullerin evindeki bir kitabı bulur ve kitaptaki bilgiler onu Fransa'ya götürür. Selim Fransa'daki iş ortağı ile görüşerek Kenan'ın işlerini kolaylaştırır. Ancak bu arada Kenan garip davranmaya başlamış ve Selim'den bilgi gizlemeye başlamıştır. Türkiye'ye döndükten sonra bilgileri birleştiren Kenan iki cinayetin katilini bulur ve son sahnede katili açıklar.

Öldürülenlerden Aysun ihtilalle beraber Rusya'dan İstanbul'a kaçan ailesinden haber alamayan bir kadınla Fransa'da tanışmıştır. Aysun topladığı bilgilerden Rus ailenin Selim'in babası tarafından öldürüldüğünü öğrenmiştir. Çift, Selim'e şantaj yapmaya kalkışmış ve Selim, Aysun ile sevgilisini ayrı ayrı öldürmüştür. Kenan'ın bu açıklamasını reddedemeyen Selim Kenan'ı öldürür.

Beş Yapı Analizi

Fiziksel yapı

Selim olay zamanı ellili yaşlarda uzun boylu ve iri cüsselidir. Ela gözlü ve seyrek kumral saçlı olarak tasvir edilmektedir. Fiziksel olarak açıkça bilinen diğer husus ise Selim'im hep olgun gözüktüğüdür. Fiziksel durumunun yanı sıra kıyafet seçimleri ve kıyafetlerinin durumunun da olgun görüntüsünü desteklediği söylenebilir: “Tıpkı özenli giysilerim gibi, ağırbaşlılığım da o yıllardan bu yana taşıdığım bir özelliktir. Bu yüzden hep olduğumdan daha yaşlı gözüktürüm.” (Ümit, 2010, s. 2)

Kardeşi olmayan Selim'in daha küçük yaşlardayken annesi vefat etmiştir. Annesinin hastalığının ağırlaştığı yıllar Selim'in hangi yaşlarına denk geldiği açık değildir. Tek bilinen yatılı okula başladığında annesinin hayatta olduğudur:

Şeker hastalığının erittiği ince bedeni, tıpkı benim gözlerim gibi açık renkli gözlerinde giderek kaybolan yaşama isteği, en mutlu anlarında bile dudaklarının solgunluğunu yenip bir türlü ortaya çıkamayan gülümsemesiyle kendi annem (Ümit, 2010, s. 3).

Ağır hastalığı sebebiyle tek çocuklarının bakım ve terbiye yükü babadadır. Babasıyla daha uzun yıllar beraber olduğu bilinse de babası veya annesinin fiziksel yapıları hakkında ayrıntı verilmemektedir. Ne zaman öldükleri dahi açık değildir. Annesinin renkli gözlüdür ve şeker hastalığı vardır. Babasının herhangi bir rahatsızlığına dair bilgi yoktur. Hatta ömrünün son anlarına kadar da şirketinde çalışmış olabileceği söylenebilir. Ali Rıza Bey hakkında başka bilgi verilmez. Selim'in babası Ali Rıza Bey'in varlığı fiziksel varlıktan çok bilişseldir.

Eşi ve çocuklarına bakıldığında da benzer durum görülür. Eşi Gülriz veya oğlu Burç hakkında da ayrıntılı tasvirler yoktur. Eşi hakkında tek kesin bilgi, akrabası olmadığıdır. Çocuğu hakkında ise verilen tek bilgi oğlu Burç'un down sendrom hastası olmasıdır. Burç'un fiziksel yapısı hakkında bilinenler kumral saçlı ve alnının geniş olmasından ibarettir.

Selim'e bakıldığında, herhangi bir hastalığın söz edilmemektedir. Selim'in fiziksel yapısını değerlendirecek bir bilgi ebeveynleri hakkında verilen ayrıntılardan elde edilemez. İnce telli kumral saçlı ve renkli gözlü olan Selim yaşı sebebiyle de saçlarının iyice seyrekleşmiş ve iri cüsseli biri olduğu bilgilerinden daha ayrıntılı fiziksel yapıyı anlatan bilgi yoktur.

Kişinin geçmişi

Selim İstanbul'da Beyoğlu semtinde doğmuştur. Çocukluğu dâhil olmak üzere neredeyse hayatının tamamının Beyoğlu'nda geçtiği anlaşılmaktadır. Çocukluğu Ayhan Işık Sokak'ta bulunan üç katlı binada geçmiştir. Evine neredeyse üç sokak uzaklıkta olan Galatasaray Lisesi'nde yatılı olarak okur. Babasının tekstil şirketi olmasına rağmen İstanbul Teknik Üniversitesinde Mimarlık Fakültesini bitirir. Ancak okuduğu mesleği yapmayı babasının şirketinde çalışır. Selim'in söylemlerine göre tekstil sektöründe başarılı olmuş ve babasından devraldığı şirkete AZYA adında bir marka ekleyerek büyümüştür.

Çocukluk dönemi hakkında tek bilgi annesinin hasta olmasıdır. Şeker hastası olan annesi yüzünden yetiştirme sorumluluğu babasının üzerinde kalmış ve bu sebeple de yatılı okula verilmiştir. Fakat bu konularda başka bir kaynaktan bilgi verilmediğinden ayrıntılar hakkında bir yorum yapılamamaktadır.

Selim'in lise yılları hakkındaki bilgileri ise sadece yakın arkadaşları Kenan ve Nihat ile olan birliktelikleridir. Okulda diğer öğrenciler veya hocalarla oluşan herhangi bir iletişimden bahsedilmez. Sanki okulda sadece üç öğrenci okumuş gibidir. Üniversite dönemine bakıldığında ise süreç tamamen karanlıktır. Okuduğu üniversite ve bölümden başka bilgi verilmezken Selim romanda mimarlığı sevdiğini birden fazla yerde söylemektedir.

Aile geçmişiine bakıldığında burada da çok az bilginin olduğu görülür. Osmanlı döneminde dedesinin Bulgaristan'ı terk ederek İstanbul'a göçtüğü belirtilir. Fakat bu göçün sebebi hakkında bilgi yoktur. Anlaşıldığı kadarıyla varlıklı değıllerdir ki dedesi çalışmasına rağmen babasına borçtan ve bir saatten başka şey bırakamamıştır. Zenginlikleri, Selim'in babası Ali Rıza Bey'in çalışmalarıyla sıfırdan olduğu açıktır. Ancak bu dönemlerle ilgili de ayrıntı yoktur.

Selim'in aile geçmişi hakkında bilginin azlığı, çocukluk dönemiyle ve üniversite yıllarıyla paraleldir. Bu bilgi yoksunluğu olay zamanına kadar gelmektedir. Lise yılları ve iki arkadaşıyla ilişkilerinden başka tek bilinen Selim'in Gülriz isminde bir bayanla evlenmesi ve bir çocuklarının olmasıdır. Oğlu Burç'un yaşı da kesin bilinmemektedir. Ancak arkadaşı Nihat'ın kızı Dize'nin on dokuz yaşında olduğu verilmektedir. Çok önem verdiği işi hakkında da ayrıntı verilmediğı görülür. Babasının ne zaman işten uzaklaştığı veya öldüğü; işi tamamen devraldıktan sonra nasıl büyüttüğü hatta kendisinin bir parçası olarak gördüğü AZYA markasını nasıl oluşturduğu hakkında da bilgi verilmez. Dolayısıyla olay zamanı itibarıyla Selim'in geçmişi hakkında yok denecek kadar bilgi vardır. Tek bilinen lise yıllarından iki yakın arkadaşı olduğu, bilinmeyen bir zamanda evlendiğı ve yaşı kesin olarak bilinmeyen down sendromlu bir oğlu olduğudur.

Çevresel yapı

Selim'in yaşadığı mekânlar konusunda bazı bilgiler olsa da bunların ayrıntıdan uzak bilgiler olduğu görülür. Genel olarak Beyoğlu semti Selim'in hayatının geçtiğı yerdir. Selim'in hayatındaki mekânlara bakıldığında ikamet ve iş yeri olmak üzere ikiye ayrılabilir. İkamet olarak babasının evi, eşi ve oğluyla yaşadığı ev olarak iki ev görülür.

Babasının evi, olay zamanında da Selim'in sahip olduğu ama içinde yaşamadığı evdir. Üç katlı binada Selim'in dünyaya geldiğı ve çocukluğunu geçirdiğı bilinmektedir. Ancak doğduğu ve büyüdüğü evin iç yapısı hakkında hiçbir bilgi yoktur. Beyoğlu'nda babası Ali Rıza Bey'in satın aldığı sonradan eklediğı bir katla üç katlı olan bina annesinin ölümüne de şahitlik etmiştir. Selim'in ne zamana kadar bu evde yaşamını sürdürdüğü verilmemiştir. Babasının ise ne zaman öldüğü gibi ne zamana kadar bu evde yaşadığı da bilinmemektedir.

Çocukluk dönemini geçirdiğı babasının evinin bulunduğu Beyoğlu hakkında da bilgi yok denecek seviyededir. Tek bilinen üç katlı evlerinin karışışındaki muhallebicidir. O dönemde Beyoğlu'ndaki yaşam tarzı, çocukluğuna etki eden olaylar veya çevredeki bina veya ortamlarla ilgili bilgi de yoktur. Yatılı olarak okuduğı Galatasaray Lisesi'nin evlerine çok yakın olduğu bilinmektedir. Fakat okuldaki yaşamı hakkında da bilgi yoktur. Kaldığı odası, oda arkadaşları, okulun yapısı ve eğitimi, idarecilerin baskıları yahut teşvikleri gibi yönetim şekilleri yahut başka bir bilgiye rastlanılmaz. Liseden sonra İstanbul Teknik Üniversitesinde Mimarlık Fakültesinde okuduğı bilirse de o dönemle ilgili tek kelime bilgi yoktur.

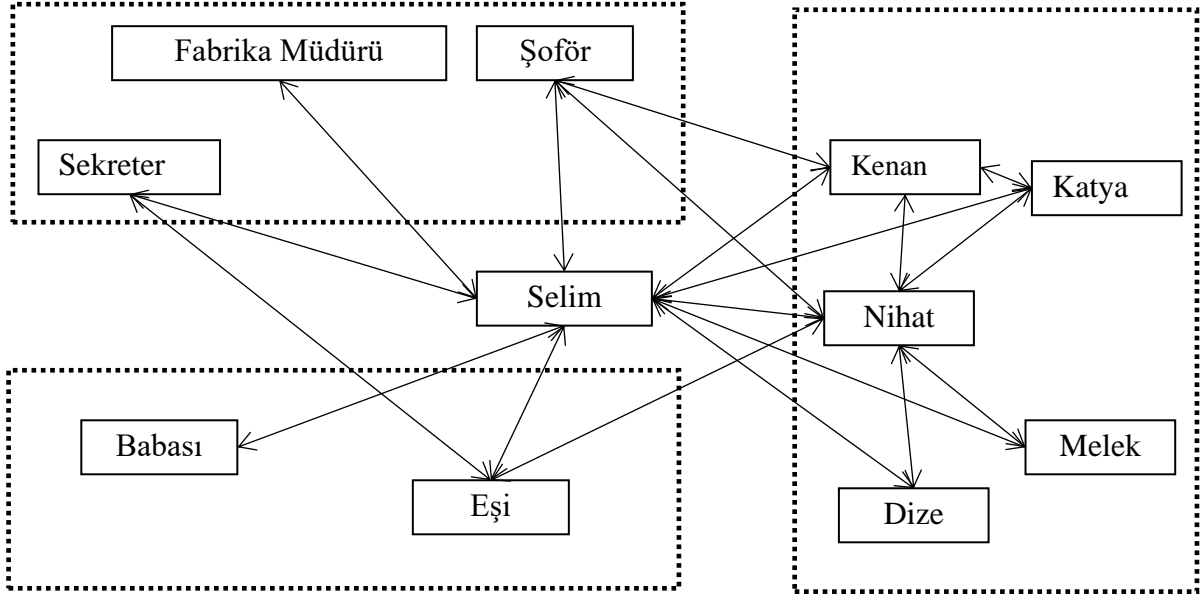
Eşi ile yaşadığı eve bakıldığında ise bilgi yoksunluğu burada da devam eder. Boğaz manzaralı olduğundan başka bilgi verilmez. Evin düzeni, mobilyaları yahut mimar olan Selim'in evde herhangi bir yapı değışikliğine gittiğine dair bilgi yoktur. Mevcut evine ne zaman taşındığı dahi verilmemiştir.

İş yeri hakkında bir nebze daha fazla bilgi vardır. Fabrika ve şirket yönetiminin bulunduğu iki bina karşımıza çıkar. Fabrika babasının döneminden kalmakla beraber İstiklâl caddesindeki diğer binanın Selim'in çalışmaları sayesinde olduğu bilinmektedir. Selim'in ofisi de yeni binadadır. Fakat yeni binaya Selim'in ne zaman geçtiğine dair bir kayıt yoktur. Kesin olan tek şey yeni binanın babası Ali Rıza Bey'in yaşadığı zamanlarda alınıp kullanıldığıdır.

Ofisinin binanın üst katında olması ve ofisinde duş imkânının da olmasından başka ayrıntı yoktur.

Sosyolojik yapı

Selim'in romanda diğer kişilerle iletişimine bakıldığında çok sayıda kişi ile iletişimi verilmektedir. İletişimlerini yakınlık seviyesine göre ailesi, arkadaşları, arkadaşlarının aileleri, iş yerinde çalışanları olarak dört gruba ayırmak mümkündür.

Şekil 1: Beyoğlu rapsodisi iletişim şeması

İş ilişkilerine bakıldığında Selim'in yakın çalıştığı üç kişi; sekreteri, şoförü ve fabrika müdürü görülür. Personeliyle iletişimde mesafeyi titizlikle korumaktadır. Fabrika müdürü ve sekreteri ile iletişimi iş çerçevesinden hiç çıkmazken şoförü ile iletişimi biraz daha farklıdır. Şoförün birkaç sahnede koruma görevini de yerine getirdiği görülür. Bu pozisyon kendiliğinden gelişmemiştir. Selim iş ile alakalı olmayan, tamamen özel ve hayati tehlikenin de olabileceği olaylar için şoföründen korumalık yapmasını istemiştir. Bu durum babasından gelen alışkanlıkları hiç terk etmeyen Selim için zorluklar doğurur. Personeliyle mesafeyi koruma düsturunu zedeleyebilecek davranıştır ki şoförü koruma görevi vesilesiyle oluşan yakınlaşmayı hemen hissettirir:

“Kenan Bey iyi bir adama benziyor. Ben sevdim.”

Kim sevmeyi ki diye geçirdim içimden, bir de makul olsa...

“Biraz delidir ama iyidir.”

Gevrek gevrek güldü Orhan.

“Delilik de lazım Selim Bey.”

“Kendine, ailene, arkadaşlarına zarar vermediğin sürece,” dedim. Resmileştigimi fark eden Orhan anında toparlandı (Ümit, 2010, s. 380).

Görüldüğü üzere Selim bu yakınlaşmaya anında tepki vererek mesafeyi korumayı sürdürür. Bu durum, Selim'in babasından görerek kurduğu iş arkadaşlarıyla arasındaki mesafeyi her durumda koruma azminde olduğunu göstermektedir. Personeliyle ne derece mesafeli olduğu onlarla düzenli yemek yeme konusundaki babasının tavsiyesini anlatırken daha açık görülür:

Öğle yemeğini fabrikada idari personelle birlikte yedim. Bu da babamdan kalan alışkanlıklardan biriydi. Çalışanlarıyla son derece mesafeli, saygıya dayanan bir ilişki kurardı. Zaman zaman da onlarla birlikte yemek yiyerek, ben de sizden biriyim mesajını vermeye çalışırdı. Bu davranışın personel üzerinde ne kadar etkisi olurdu bilmiyorum; yine de babamın ölümünden sonra birçok davranışı gibi bunu da sürdürmeye çalışıyordum (Ümit, 2010, s. 286).

Anlaşıldığı üzere Selim sebebini bilmediği tutum ve davranışları sadece babasından gördüğünden dolayı uygulamaktadır.

Aile ilişkilerine bakıldığında ise çocuğu ve eşi ile de sorunsuz bir iletişim içindedir. Eşi ile arasında herhangi bir tartışma yaşanmadığı gibi uyumlarının da yüksek olduğu görülür. Eşinin oğulları Burç'u kibarca fırçalarırken bile çevrede kötü görüntü olduğunu düşünerek Selim'in sadece dokunarak eşini uyarabilmesi güzel bir örnektir. Karı koca ilişkileri açısından da sözsüz iletişimleri güçlüdür:

Bugüne kadar benimle sevişmek istediğini açıkça hiç söylememişti, bunu davranışlarıyla belli ederdi. (...) terasın kapısına dayanmış dururken, gözlerindeki ışıktan, dudaklarındaki utangaç gülümseyişten benimle birlikte olmak istediğini anlıyordum (Ümit, 2010, s. 154).

İletişimlerinin iyi olması sadece uzun süreli beraberliklerinden dolayı değildir. Selim'in ağzından eşi Gülriz'in sevdiği huyları anlatılırken kişilikleri arasında da uyum olduğu okuyucuya aktarılır. Eşinin oğullarına kahvaltı için isteklerinde müdahale ettiği anı anlatırken karısının sevdiği özelliklerini de bize bildirir:

“Poğaça mı, badem ezmesi mi? Ne istiyorsan, söyle onu aldırırım.”

Karımın en sevdiğim yanlarından biri buydu: İstedikimizi alabilme gücüne sahip olduğumuz halde en küçük bir savurganlığa bile tahammülü yoktu. Bu yanıla babama çok benziyordu. ... İşte bu yüzden Gülriz'in aynı yöntemle oğlumuzu yetiştirmesinden büyük bir memnuniyet duyuyorum (Ümit, 2010, s. 146).

Eşinin özellikle parasal konuda tutumlu olması Selim'i çok sevindirdiği açıktır. Bu konuda eşinin geçmişinin de etkili olduğunu övünerek anlatmaktadır:

Kocam daha çok para kazansın, daha iyi yaşayalım diye düşündüğünden değil, iflas etsem, elimizde avucumuzda ne varsa kaybetsek, belki biraz zorlanırdı ama eminim karım, o koşullara da ayak uydururdu. Gülriz görmüş geçirmiş bir ailenin kızıydı (Ümit, 2010, s. 153).

Selim eşinin tutumlu olduğu ve Selim'inki gibi aileden gelen bir özellik olduğu da yine kendisinden öğrenilir. Fakat tutumluluk önemli bir özellik olsa da en önemli unsurun başka olduğu sezdirilir:

Kayınvalidem aklı başında bir insandı. Kibardı, kendi sınırlarını çok iyi bilirdi, bir gün bile ilişkimize müdahale ettiğini hatırlamıyorum. Hepsinden önemlisi ise insan sarrafıydı. Zekâsı, görgüsüyle kızına da yol göstermiş, onu çok iyi yetiştirmişti. Böyle bir terbiye alan Gülriz de benim işimin, kendi sınırları dışında olduğunu, bu alana müdahale etmemesi gerektiğini biliyordu (Ümit, 2010, s. 153).

Selim'in eşinde en çok sevdiği özelliğin sınırları bilmesidir. Selim işini en özel alanı olarak görmektedir. Yoğun çalışması, maddi durumlarının gayet iyi olmasına rağmen eşinin işine müdahale etmemesi, bakıma muhtaç oğluya ilgili destek istemeyerek ona yük olmaması Selim'in asıl ilgilendiği yön olarak karşımıza çıkar.

Diğer yandan eşinin sekreteri ile sıkı iletişim içerisinde olduğu da görülür. Fakat dikkatle incelendiğinde bu iletişimin Selim'i kontrol etmek amaçlı değil onu bilgilendirme yahut hayatını kolaylaştırma yönünde olduğu açıktır.

Selim'in iletişim içerisinde olduğu diğer grup olan arkadaşlarına bakıldığında ise biraz daha farklı durum karşımıza çıkar. Onlarla çok daha yakın olmasına rağmen iş ve özel hayat ayırımına dikkati gözden kaçmaz. Ayrıca diğer gruplardan farklı olarak bu gruptaki ilişkisinde bir rekabet görülür. Çocukluklarından itibaren Kenan'la kendisini karşılaştırdığı defaten

verilmektedir. Selim ile Kenan arasındaki rekabette Kenan heyecanı seven, atılgan, zeki ve aynı zamanda zengin olandır. Selim Kenan'dan zengin olmadığını açıkça belirtirken zekâ konusunda da Kenan'a yetişemediğini belirtir. Ancak Selim, tedbirli ve kontrollü olması dolayısıyla daha olgun olması sayesinde gruptaki liderlik konusunda Kenan'ın tek rakibidir. Fakat bu rekabette sürekli kazanan Kenan'dır. Diğer yandan tüm bu rekabet veya küçük çatışmalar Selim'in özel hayat ile iş hayatı arasındaki katı ayrımını bozmamaktadır.

Üç kişilik grup içerisinde rekabete dâhil olamayan pasif unsur Nihat'tır. Selim için Nihat belirli dönemlerde yardım yapılan bir arkadaştır. Maddi durumundan dolayı daha çekinik bir yapıda olan Nihat'ın üçlü grup içerisindeki tek önemi Kenan'a kayıtsız kalamaması ve sonunda Kenan'a katılarak onun liderliği elde etmesine de vesile olmasıdır. Selim'in Nihat ile iletişimde Kenan'dan farklı olarak aile bulunmaktadır. Aile konusunda özellikle çocuklar etkilidir. Selim Nihat'ın kızı Dize'yi gördükten sonra kız çocuğunun olmasını istemiştir. Fakat erkek çocuğu olmuş o da down sendromlu olarak doğduğundan ikinci çocuk yapmaya cesaret edememişlerdir. Selim kız çocuğu hevesini Nihat'ın kızı ile gidermektedir. Diğer yandan Selim'in oğlu Burç ile Nihat'ın iletişimi çok iyidir. Kenan'ın aksine Nihat çocuğa karşı oldukça sıcak ve ilgilidir. Fakat bu yakınlıkların iki kişi arasındaki iletişimi ne yönde etkilediğine dair bir veri bulunmaz.

Bahsettiğimiz üç grup haricinde babası ile de bir iletişim mevcuttur. Fakat bu iletişim eşzamanlı diyalog veya alışveriş ile değildir. Babayla olan ilişki sebep sonuç ilişkisi içerisinde Selim'in tutum ve davranışlarını açıklaması sırasında görülmesi dikkate değerdir.

Sonuç olarak bakıldığında Selim'in çevresindeki insanlarla ilişkisinin iş ve özel hayat olarak ayrıldığı görülür. Üç grubun neredeyse birbirlerine hiç ilintilenmediği söylenebilir. Arkadaşları ve ailesiyle ilgili bağlantının zayıflığı daha çok Selim'in hasta oğlu yüzünden olduğu hissettirilse de ailelerin toplanarak yaptıkları bir faaliyetten de bahsedilmez. Tek istisna Nihat'tır fakat bu konu kısa bir bahisten öteye geçmez. Herkesle belirli bir mesafeyi koruduğu görülen Selim'in iletişimlerinde sorun yahut çatışma yoktur. Kenan'la olan iletişimde görülen rekabet daha çok Selim merkezli ve tek yönlü olan liderlik rekabetidir ki bu arkadaşlıklarını yahut hayatlarındaki başka bir durum veya akışı etkilemeyen bir çatışmadır. Babasıyla da çatışmasız hatta katılımlı bir iletişim içinde olduğu görülür. Sevdiği ve eğitimini aldığı mimarlığı yapmayı babasının işlerini devam ettirmiştir. Hayatında kurduğu ilişkilerin temelinde babasından aldığı tavsiyeler bulunmaktadır ki bu durum daha çok bilişsel olduğundan sonraki başlıkta tartışılacaktır.

Bilişsel yapı

Selim'in çocukluğundan itibaren öne çıkartılan özelliği, mantığıyla hareket etmesidir. Kendisini "Mantık abidesi" olarak tanımlamasının yanı sıra arkadaşı Kenan da birden fazla yerde aynı tanımlı yapar. Bu tavrın en büyük sebebi Selim iç dinamikleridir.

Selim'in aktardığı ve romanın sonunda Kenan'dan öğrenilen bilgilere göre Selim'in dedesi Osmanlı döneminde İstanbul'a göçmüştür. Bu göçün sebebi bilinmemektedir. Tek bilinen Selim'in dedesi İstanbul'a geldiğinde varlıklı olmadığı gibi öldüğünde miras olarak borç bırakmıştır:

Herkes onun iyi biri olduğunu söylerdi, ancak öldüğünde anneme ve bana dünya kadar borç ile bu saati bıraktı. Bu saate her baktığımda babam gibi olmamam gerektiğini hatırlarım. Bu gerçeği unutmadığım için ayakta kalabildim, yoksul bir adamken servet yapabildim (Ümit, 2010, s. 46).

Babasının Selim'e öğütleri arasındaki bu söyleme bakıldığında; Selim'in babası, çocukluğunu yokluk içerisinde geçirdiği gibi Selim'in büyükbabası öldükten sonra da ciddi bir yük altında çalışmak zorunda kalmıştır. Sıkı çalışmalar sonrası Selim'in liseye gittiği

dönemlerde ailenin refah düzeyinin gayet iyi olduğu görülür. Ancak bu refaha ne zaman ulaştıklarına dair bilgi yoktur. Selim'in bu yokluk dönemini görüp görmediği ise kesin değilse de öğütlerden yola çıkarak yokluk dönemini görmediği söylenebilir. Diğer yandan ailenin, refah döneminde de harcamaları sıkı kontrol altında tuttuğu görülür:

Harcamalar konusunda son derece dikkatli olan rahmetli babam bile, aldığım harçlığın kısa sürede suyunu çekmesinden kuşkulananarak, beni sıkı bir sorguya çekip, paraları Nihat'la paylaştığımı öğrendiğinde bırakın öfkelenmeyi, harçlığıma zam yaparak bu davranışımı ödüllendirme yolunu seçmişti (Ümit, 2010, s. 7-8).

Babasının harçlık konusunda görüşmesi harcamaların basit bir kontrolden öte, çok sıkı kontrol altında tutulduğunu göstermektedir. Bu durumda ailenin bilinen geçmişten Selim'e kadar sıkıntı içerisinde yaşamasının payı büyük olmalıdır. Göçe mecbur kalmak önemli bir travma olduğu gibi göçün kendisi de ciddi bir travmadır. Selim bu travmaları yaşayan bir babanın elinde büyümüştür. Babası da oğlunu her fırsatta hayatın zorluklarına hazırlamaktadır:

Hayat kudurmuşçasına akan bir ırmağa benzer, insanoğlu ise bu ırmağın azgın sularında yolculuk yapan bir dal parçasına. Bu yolculukta değişmeyen iki olgu vardır, ilki yalnız olduğun, ikincisi ise ne kadar uzun sürse de yolculuğun ölümle sınırlı olması... Pek iç açıcı sözler söylemediğimin farkındayım ne var ki, gerçek bu. Gerçeği bilersen daha hazırlıklı olursun, fırtınalar kadar, sahte sükunetlere de karşı koyabilirsin. Yani yolculuğun daha iyi geçer. Boş hayallere kapılıp, sık sık düş kırıklıklarına uğramazsın. Sadece kendine güvenebileceğin için, insanların seni aldatmasına izin vermezsin. Kendi ayakları üzerinde durmayı başaran, güçlü bir insan olursun. (Ümit, 2010, s. 45-46)

Yokluk sadece paranın yokluğu değildir. Babası, Rusya'nın yıkılışı ile Türkiye'ye kaçanların yaşadıkları sıkıntıları da görmüştür. Göç ile gelen zafiyeti Ruslarda görmesi Selim'in babasının düşüncelerinde pekiştireç rolü üstlenmiş olmalıdır. Selim ellili yaşlarına gelmesine rağmen yukarıda verilen söylemi desteklediği görüldüğünde bu bilinç durumunun, babasından birebir aktarım olduğunu söylemek mümkündür. Bilinç aktarımının Selim'in yorumu olan son hali iç monologda açıkça görülür: "Fakat yaşamımı asla onlara dayanarak kurmam. Ne onlara, ne Gülriz'e ne de başka birine. Yeryüzünde yalnız olduğumu bilirim, bu nedenle de öncelikle kendime güvenirim." (Ümit, 2010, s. 46)

Sadece kendine güvenerek yaşama felsefesini kullandığı çok açık olan bir insanın hata yapma payı da yok denecek seviyede olmalıdır zira hata yaptığı zaman yaslanacağı bir dayanağı olmayacaktır. Dolayısıyla sıfır hata zorunluluğu maksimum mantığı gerektirir. Parasal varlık ile beraber hatasızlık yahut sıfır sorun sayesinde güçlü olunacaktır. Bu konuda Selim'in denk geldiği bir vaka sonrası düşünceleri çok açıklayıcıdır:

Selim bir gün yolda çığıllıklar içerisinde çıplak bir erkek çocuk ve kendisine tecavüz ettiğini söylediği yaşlı bir esnafın karıştığı küfürlü tartışmaya denk gelmiştir. Bu olaya müdahale eden polisin daha önce de o tür olaylara karıştığı bilinen yaşlı adamı dövmesi üzerine şöyle düşünür:

Aralarında gerçekte neler geçtiğini bilmesem bile, o çıplak çocuğun da, Cahit denen o adamın da güçsüz oldukları için ezildiklerini, aşağılandıklarını, horlandıklarını çok iyi biliyordum. Beyoğlu'nda gönlünce davranan, cinsel tercihlerinden dolayı aşağılanmayan kadın, erkek birçok eşcinsel biliyordum. Hak ettikleri gibi saygın bir hayat sürüyorlardı. Fakat hepsinin parası, işi, konumu vardı. Aşağılanmamak, horlanmamak için tek çare, güçlü olmaktı. Babam bunu küçük yaşlarda anlatmıştı, başarısının altında yatan sır buydu (Ümit, 2010, s. 52-53).

Konuyu gayri ahlaki bir cinsel ilişki açısından irdelemeyen Selim, olayı dünyadaki sistem karşısında iki tarafın da ezilmesi olarak algılar. Yaşamı bir varlık mücadelesi olarak gördüğü açıktır. Varlık mücadelesi verdiği dünyada güçlü olabilmesi, yere düşmemesi için parası ve statüsü olduğunu bilmektedir. Ayrıca tüm bunlar için güveneceği tek şeyin kendisi olduğunu düşünür. Kimseye dayanmadığı sürece hayatında zayıf halkalar olmayacaktır:

Ayağını daha sağlam yere basabilmek ve seni yok etmek için hazır bekleyen dünyaya kafa tutmanın verdiği güven. Varlığını sürdürmekle, elindekini korumakla, daha fazlasına sahip olmakla ilgili bir duygu (Ümit, 2010, s. 53).

Sürekli mücadelenin olduğu yerde güçlü olabilmek için, kimseye dayanmayan bir yapının varlığı konusunda babasına katılmakla kalmayıp fikri yapısının temelini oluşturduğunu bizzat Selim anlatmaktadır. Selim'in zengin olmasına rağmen tutumlu olmayı sürdürmesi ve eşinin de tutumluluğunu sevmesi bu fikirlerle uyudur. Dolayısıyla refah düzeyinin yükselmesine rağmen harcamalarda değişiklik yaşandığına dair bir bilginin de görülmemesi, Selim'in gücünü devam ettirebilmek veya yükseltebilmek için gerekli gördüğü parayı çoğaltma çabasını göstermektedir.

Çocukken bile çok mantıklı olduğu bilinen Selim'in mimarlık okuduktan sonra babasının işine devam etmesi; riske girmeyerek işleyen bir sistemde daha da güçlü olmayı seçmesi güç stratejisine uygun davrandığını göstermektedir.

Selim'in bilişsel durumunu anlamamıza yardımcı olan diğer konu, Kenan ile aralarındaki rekabet hissidir. Romanda Selim'in sürekli Kenan'la bir mücadele içerisinde olduğu görülür. Üç kişilik gruplarında liderlik hep Kenan'da kalmıştır. Ancak bu mücadelenin iki taraflı olduğuna dair veri yoktur. Kenan'ın liderlik için bir çabası görülmez. Kenan Selim'in sahip olmadıklarına sahiptir:

Hiç kuşkusuz Kenan'ın en büyük şansı annesi Neyire Hanım'dı. Kenan'a her sarıldığında - ki arkadaşımız annesinin bunu bizim yanımızda yapmasından nefret ederdi - onun yerinde olmak için neler vermezdim. Dalgalı kızıl saçlarının bukle bukle çevrelediği oval yüzüne tuhaf bir yumuşaklık veren, iri, ela gözleri, tombul, beyaz parmakları vardı. O parmakların dokunduğu her nesneye; Kenan'ın kıvrırcık saçlarına, kahve fincanının kulpuna, masadaki dantel örtüye, özellikle benim daha o yaşlarda bile bir ayı pençesi gibi iri ellerime neşe kattığını, dokunduklarını mutlu kıldığını düşünürdüm..

Şeker hastalığının erittiği ince bedeni, tıpkı benim gözlerim gibi açık renkli gözlerinde giderek kaybolan yaşama isteği, en mutlu anlarında bile dudaklarının solgunluğunu yenip bir türlü ortaya çıkamayan gülümsemesiyle kendi annemi Neyire Hanımla kıyasladığımda içime hep hüznün çökerdi (Ümit, 2010, s. 3).

Selim'in anne sevgisi göremediği diğer yandan Kenan'ın yaşadığı sevgi dolu yaşama şahit olduğu açıktır. Bu durumun Selim'in kendisini Kenan'a karşı zayıf hissetmesini arttırdığı düşünülebilir. Selim'in rekabet hissini alevlendiren tek durum anne değildir. Baba sevgisi ve ilgisi konusunda da farklılıklar görülür.

Kalın kaşları daima çatıkmış gibi duran, bu yüzden adı aksi adama çıkan, ama altın gibi yüreği olan bir babası vardı. Nur içinde yatsın, Müjdat amca sadece Kenan'a değil, bize karşı da sevecendi. Ne zaman yan yana gelsek, sanki yetişkin insanlarımız gibi bize de arkadaşça davranırdı (Ümit, 2010, s. 3).

Kenan'ın babasını sevgi ve ilgi odaklı anlatan Selim kendi babasını anlatırken yetişkinlikten bahisle sevgiden çok ona sorumluluk sahibi bir yetişkin gibi davrandığı görülür:

Çocukluk yıllarım hariç -ki o zamanlar da sorumluluğunu bilen, ağırbaşlı bir çocuktum- hiçbir zaman kendimi çocuk gibi hissetmedim. Bunda, babamın çok büyük etkisi olduğunu gizleyecek değilim. Zavallı anneciğim hastalıklarla boğuştuğu için küçük oğluya ilgilenmek babama düşmüştü. Babam ortaokul yıllarımdan itibaren bana bir yetişkinmiş gibi davrandı (Ümit, 2010, s. 45).

Selim daha küçükken annesinin hasta olduğu bilinmektedir. Babasının Selim'i evlerine çok yakın olan Galatasaray Lisesi'ne yatılı olarak gönderdiği de bilinmektedir. Selim'in ailede sevgi göremediği yahut Kenan ile karşılaştırıldığında ailesinden daha az sevgi gördüğü açıktır. Selim annesinden veya babasından bahsederken onlardan sevgi ve şefkat gördüğüne dair tek bir cümle yoktur.

Kenan ile Selim arasındaki diğer rekabet unsuru ise güç için gerekli görülen paradır. Kenan'ın ve ailesinin harcamalarda çok rahat olması Selim'in babası tarafından da dile getirildiğini Selim'in ağzından duyulur:

Dünyada bunları bulamayan kaç kişi var sen biliyor musun? Diye başlardı azarlamaya. Benim de arkadaşşıma benzeyeceğimden korkuyor olacak ki, her fırsatta Kenan'ı da, babasını da savurganlıkları nedeniyle eleştirirdi. "Sigortacılıktan para kazanmak kolay olduğu için kıymetini bilmiyorlar. Malı mülkü kaybettiklerinde anlayacaklar Hanya'yı Konya'yı. Zaten bu kafayla çok sürmez evi barkı satar bunlar," derdi. (...) yaptığı uyarılarla babam da, benim tutumlu bir adam olmamı sağladı. İyi ki de yapmış; bir zararını görmedim (Ümit, 2010, s. 146).

Ancak Kenan'ın ailesi fakirleşmemiş aksine zenginleşmiştir. Selim'e göre savurganlık olan durum, babasından aldığı temel düstura aykırıdır. Güç için ana unsur olan paranın kontrolsüzce harcanması Selim'in babası ve dolayısıyla Selim için mantık dışı bir davranıştır.

Kenan'la ilgili sorunlar maddiyatla da bitmemektedir. Selim için sorumsuzluklar demek olan Kenan'ın çılğınlıkları bitmek bilmez. Kenan'ın pilotluk zevki ve sonrasında ölümsüzlük hayaliyle ünlü bir fotoğraf sanatçısı olmak istemesi sorumsuzlukların bir parçasıdır. Kenan'ın bu istekleri mantık abidesi Selim için kesinlikle makul olmayan bir davranışlardır. Kenan bekârdır, istediği her şeyi hesapsız yaşarken zenginliğinin devam etmesi, sorumluluk konusunda zerre kadar derdi olmaması ve bunlarla beraber mutlu olması Selim'in öğretilerine tamamen aykırıdır.

Kenan böylesine yaşamaktan mutluydu. Öylesine mutluydu ki, karım Gülriz'i hâlâ sevmeme rağmen ben bile zaman zaman onun yaşamına imrenirdim. Parası vardı, yaşamayı biliyordu, hesap vereceği kimse yoktu. Daha fazlasını istemek nankörlük olurdu (Ümit, 2010, s. 5).

Kenan'ın bu yaşam biçiminden mutlu olması, Selim'in de bunları yapamıyor olması kıskançlığı güçlendiriyor olması da muhtemeldir. Kenan'ın ölümsüzlük isteğiyle fotoğrafa yöneldiğinde Selim'in iç monoloğunda Kenan'ı daha ayrıntılı eleştirdiği de görülür:

Bana sorarsanız, Kenan'ın bu konulara kafayı takmasının altında yatan neden, gerçek sorunlarının olmayıştı. Evet, onun parasızlık, hastalık, mutsuzluk, başarısızlık gibi gerçek sorunları olmamıştı hiçbir zaman (Ümit, 2010, s. 2).

Selim'in Kenan'ı para ve mutluluk konularında kıskandığı açıktır. Gerek Annesinin hastalığı gerekse tek çocuğunun hasta olması eleştirideki ayrıntılardan hastalığı da eklemesine sebep olmalıdır. Nitekim Kenan'ı kıskandığını Nihat ile olan bir diyalogda açıkça dile getirir:

(...) onun Kenan'ı kıskanacağımı hiç düşünmemiştim.

"Demek sen de kıskanırdın Kenan'ı?" diye mırııldandım.

"Kıskanırdım mı?" Gülmeye başladı. "Şimdi bile kıskanıyorum, ama aynı zamanda seviyorum da iti. Tıpkı senin gibi. Öyle değil mi?"

Şaşmaz bir gerçekliği o kadar yumuşak bir üslupla söylemişti ki, "Haklısın" diye onayladım başımı usulca sallayarak (Ümit, 2010, s. 44).

Genel olarak bakıldığında Selim'in probleminin Kenan vesilesiyle ortaya çıktığı görülür. Selim'in ailesi hep zorluktan geçmiştir. Göçe mecbur kalınmış, göç yaşamış ve yokluk ilk nesli tüketmişken ikinci nesil yokluğu görerek zenginleşmiş ve bu durumu üçüncü nesil olan Selim'e aktarmıştır. Aileden gelen zorluğun yanı sıra Selim'in annesinin hasta olması, evlerinin çok yakınında yatılı olarak liseyi okuması ve bunların üstüne babasının da ona çocuk gibi değil de yetişkin gibi davranması, Selim'in sevgisiz büyümesini ve çocukluğunu yaşayamadan erken yaşta yetişkin gibi yaşamak zorunda bırakmıştır. Dolayısıyla Selim'in hayata bakış açısında önceliği zorluklar almış ve kendisini zorlukları önlemek için tedbir almaya şartlamaktan hayatı yaşayamamıştır. Kenan'ın defaten yaptığı hatalara rağmen Selim'in hiç hatası olmaması da bu durumu teyit etmektedir.

Zorluklara düşmemek için Selim babasından aldığı bilgileri geliştirerek bir davranış şablonu oluşturmuştur. Fakat Kenan bu şablona neredeyse tamamen ters bir hayat yaşamasına rağmen Selim'in hedeflediği başarıyı, gücü ve mutluluğu elde etmektedir. Dolayısıyla Kenan Selim'in negatif formu olarak karşımızdadır.

Beş Faktör Kişilik Analizi

İçe dönük – dışa dönük

Sakin/canlı sıfatlarına bakıldığında:

Romanın başkışisi olan Selim çok sayıda ortamda iletişim içerisinde görülür. İş yerinde, arkadaşlarıyla ve diğer sosyal ortamlarda aktiftir. İş yerinde iletişimin merkezindedir fakat bu durum patron olmasından dolayıdır. Diğer yandan arkadaşlarıyla ve diğer sosyal ortamlarda hareketliliğin merkezi veya ateşleyici unsuru olduğu görülmez. Ailesi ve iş yerindeki tutum ve davranışlarına bakıldığında sakin bir yapı karşımıza çıkar. Nitekim arkadaşlarıyla olduğu zamanlarda da yatıştırıcı rol üstlenmektedir. İçki içip sarhoş olduklarında bile arkadaşlarına katılmayıp onları ara sokaklardan kimseye görünmeden gidecekleri yere götürmeye gayret eder. Dolayısıyla Selim iki sifattan daha çok sakin olan taraftadır.

Girişken/çekingen sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Selim'in sosyal hayatta yeni ilişkiler kurduğuna şahit olunmaz. Bu konuda en önemli örnek Katya kişisidir. Selim Katya'yı ilk defa gördüğünde çekici bulmasına rağmen tanışıp konuşmakta tereddüt eder. Bu duruma sebep olarak Selim'in evli olması gösterilebilir. Selim, yakın arkadaşı Kenan ile Katya'nın sevgili olduklarını öğrendiğinde çekingen tavırlarının devam ettiği görülür. Arkadaşının sevgilisinden iş ile ilgili veya arkadaşıyla ilgili bir konuyu görüşmek istediğinde bile rahatça konuyu açmamaktadır. Dolayısıyla Selim'in çekingen yapıda olduğu açıktır.

Yalnızlığı seven/ yalnızlığı sevmeyen sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in geçmişine bakıldığında sadece okul döneminde edindiği arkadaşları Kenan ve Nihat'tla iletişimlerinden bahsedilir. Daha sonraki dönemlerine bakıldığında geç yaşta evlendiği de söylenemez. Arkadaşlarıyla da ilişkisini hiç kesmediği de düşünüldüğünde yalnızlığı sevmeyen bir yapının karşımızda olduğu söylenebilir. Ancak eşyle her şeyini paylaşmadığı gibi arkadaşlarıyla da her şeyi konuşmadığı görülür. Evde eşyle beraber otururken aktarılan iç monoloğuna bakıldığında düşüncelerini eşyle paylaşmadığı görülür:

(...) Down sendromlu bir çocuk için en küçük bir hastalık bile üzerinde önemle durulması gereken bir vakadır. Ama balkonda oturmuş, bir yandan tavşan kanı çayımı yudumlar, bir yandan da Gülriz'in anlattıklarını dinlerken, kendime şaşarak oğlumun rahatsızlanmasının bu kez beni çok da fazla tedirgin etmediğini fark ediyorum. Son günlerde yaşadıklarımın mı, oğlumun durumunu artık kanıksamış olmamdan mı, Gülriz'e duyduğum aşırı güvenden mi bilmiyorum. Belki de şu soruşturma beni değiştirmeye başlamıştı. Ölümler üzerine düşünmek, cinayetler içinde yaşamak belki de yüreğimi sertleştirmiş, beni katı bir adam yapmıştı. Fakat bu sonsuza kadar sürmeyecekti; bu soruşturma çok da uzak olmayan bir gelecekte sonuçlanacaktı. Tek dileğim bu süreç içerisinde Gülriz'in bendeki değişiklikleri anlamamasıydı. Sonra... Sonra nasıl olsa düzelirdim. Bütün bu yaşananlardan sonra düzelebilir miydim? Neden olmasın, değişen koşullara en yüksek düzeyde ayak uydurabilen canlı organizma insan değil midir? Yoksa evrimin en üst basamağında olabilir miydik (Ümit, 2010, s. 320-321)?

Yakın arkadaşlarıyla da durum benzerdir. Beraber içki içip eğlendikten sonra Kenan'ın stüdyosuna geldiklerinde bile yalnızlığı seçtiği görülür: "Gözlerimi kapatmam iyi olmuştu. Karanlığı seviyordum, onların uzaklaşan seslerini seviyordum, uzandığım divanın yumuşaklığını seviyordum, kendimi daha iyi hissetmemi sağlıyordu." (Ümit, 2010, s. 128)

Dolayısıyla fiziksel olarak yalnız kalamadığı zamanlarda bile bilişsel olarak yalnız kalmaya çalışan Selim'in yalnızlığı sevdiğini söylemek daha doğru olacaktır.

Dikbaşı – yumuşak başlı

Hoşgörülü/ hoşgörüsüz sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in arkadaşlarıyla diyaloglarına bakıldığında aralarında sorun denebilecek bir durum hiç yaşanmamıştır. Dolayısıyla hoşgörülülük konusunda kanaat oluşturacak bir çatışma yoktur. Kenan'ın yaptığı işlerle ilgili itirazını yapıp sebeplerini söyledikten bir süre sonra kendisi de olayların içine girdiği görülür. Selim'in başlığımızdaki sıfatlardan hangisini taşıdığını değerlendirebileceğimiz kesin bir olayı görülmemesi dolayısıyla bir kanaate varılamamıştır.

Öfkeli/ılımlı sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in öfkeli olduğuna dair açık bir bilgi yoktur. Sinirlendiğine şahit olunan tek olay soruşturmanın son safhasında Kenan ile arasında gelişmiştir. Kenan soruşturma sırasında yeni deliller bulduğunda onunla paylaşmadığı gibi bu bilgiler sebebiyle Paris'e gittiğinde de gelişmelerden bilgi vermemesinin Selim'i kızdırdığı görülür. Fakat bu kızgınlık dışı hiçbir zaman vurulmaz. Dolayısıyla Selim'e öfkeli demek yanlış olacaktır. Gerek ailesi gerekse diğer kişilerle olan durumlarda ılımlı olmayı tercih ettiği söylenebilir. Oğlu hastalandığında eşini yatıştıran bir Selim görülür:

(...) Burnunu çekti. "Belki de yanlış yaptık Selim," diye söylendi.

"Hangi konuda?"

"Burç'u normal bir okula vermemeliydik. Kendini sağlıklı çocuklar gibi sanıyor. Onlar gibi koşturup, oynamak istiyor."

Gülriiz'in sözleri canımı sıkıyordu.

"Bizim oğlumuz zaten sağlıklı. Her çocuğun başına gelebilir bu."

Gülriiz ıslak kirpiklerinin arasından, inatla bakan açık kahverengi gözlerini yüzüme dikti.

"Bizim oğlumuz Down sendromlu Selim... Bizim oğlumuz öteki çocuklar gibi değil. Ona fazla yükleniyoruz..."

Gülriiz neden bunları söylüyordu şimdi? Bunları hatırlatmanın ne gereği vardı?

"Ben de aksini söylemiyorum." Sesimin sert çıktığını fark ettim, yumuşatarak sürdürdüm: "Ama Burç, öteki çocuklar gibi yaşayabilir. Daha doğrusu yaşaması gerek. Hayatı tanması lazım (Ümit, 2010, s. 84)..."

Buradaki uyumluluğu karşısındakinin eşi olmasından dolayı söylenebilir. Ancak Kenan'la biraz önce bahsedilen gerilimi çözmek için tartışmak yerine beklemeyi seçtiği de görülür. Öfkeli olduğuna dair bir vaka olmaması ve yukarıda belirttiğimiz durumlar göz önüne alınarak Selim'in ılımlı bir yapıya sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Karşıt/uzlaşmacı sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in karşıt veya uzlaşmacı olduğunu gösteren tek durum Kenan'ın soruşturması hakkındaki tutumudur. İlk başta soruşturmanın tehlikelerinden bahsederek katılmaya hatta soruşturmanın yapılmasına bile karşı çıkmıştır. Ancak buradaki karşı çıkış Selim'in aşırı tedbirliliğindedir. Sonuçta cinayet soruşturması en iyimser bakış açısıyla bile tehlikelere gebedir. Dolayısıyla Selim'e sadece bu vaka sebebiyle karşıt demek yanlış olacaktır.

Diğer yandan Selim'in uzlaşmacılığı hakkında da şüpheler vardır. Öncelikle sorunların kendi söylediği yönde çözülmesini istemektedir. Kenan'ın soruşturmasına karşı çıkmasına rağmen arkadaşları soruşturmaya başlamışlardır. Süreç Selim'in takdir ettiği gibi yürümez.

Sözü dinlenmediğinde yani mecbur kaldığında ekibe katılmaktadır. Nitekim Kenan'a soruşturma konusunda yardıma başladığında Katya ile tartışır ve sebebini açıklar: “ Ben kimseye teslim olmadım.” Sesim sert çıkmıştı. “Hâlâ bu işi onaylamış değilim. Ancak bu saatten sonra Kenan'ı da yalnız bırakamam.” (Ümit, 2010, s. 278)

Bu söylemi gördükten sonra Selim'e uzlaşmacı demek de yanlış olacaktır. Tüm bu sebeplerle Selim'in ortada bir yapı gösterdiğini söylemek en makul olanıdır.

Kendine dönük/yumuşak kalpli - elseverlik sıfatlarına bakıldığında:

Uzaktan bakıldığında Selim gayet yardımsever biri olarak görülür. Çok önem verdiği AZYA markasının kapısında yazdığı şirket binasının önündeki çingeneye de çiçek satışı yapmasına izin verir. Maddi durumu kötü olan arkadaşı Nihat'a maddi yardımda bulunmaktadır. Hatta Nihat'ın eşinin ihtiyaç olmayan isteklerine dahi maddi destek sağlamaktan çekinmez. Kenan'a tehlikeli soruşturmasında dahi yardımda bulunur. Ancak ayrıntılı bakıldığında farklı bir tablo karşımızdadır. Arkadaşı Nihat'a yardım ederken yardımseverlik huzuru yoktur:

Anladım, bugün benden para istemeyecekti. Bu, Kenan'ı deneyecek anlamına geliyordu. Doğrusu da buydu. Üst üste aynı kişiden borç almak hiç de adil değildi. Bir benden, bir ondan almalıydı. Çok deşmemeye karar vererek, kadehime büyük bir dikkatle iki parmak rakı doldurdum (Ümit, 2010, s. 26).

Diğer yandan yardımını etrafa duyurduğunu da anlatmaktadır:

Nihat'a yaptığımız yardım, ikimiz için de önemli miktar oluşturmuyordu. Kendi adıma konuşacak olursam, açıkçası bu yardımı yapmaktan gizliden gizliye gurur da duyuyordum. Arada bir Nihat'a verdiğim paraları ağızımdan kaçırdığım bile oluyordu. “Kaçırdığım” dediğime bakmayın, çoğunlukla bilinçli olarak bu konudan bahsediyordum. Evet, varsıl bir adamım ama gördüğünüz gibi iyilik yapmayı da biliyorum, demek için (Ümit, 2010, s. 12).

Görüldüğü üzere Nihat'a yardımının asıl sebebi ne kadar zengin ve lütfekâr olduğunu çevresindekilere anlatacak örnek olması içindir. Bu durum bile başlı başına kendine dönük yapıya işaret etmektedir.

Şirketinin önünde çiçek satan çingeneye izin vermesi de yardımseverlik duygusundan dolayı değildir:

Güldane Kadın, babamın yadigârıydı. Bana kalsa onu asla mağazanın köşesine oturtmazdım. Zaten yıllar önce de, onu kaldırmaya niyetlenmişken, babamın uyarısıyla durmuştum.

“Bu kadına ilişme. Çingene kadınların bedduasını almak iyi değildir. Hem bize bir zararı yok. Vitriini de kapatmıyor, duvarın köşesinde otursun, uğur sayılır.” (Ümit, 2010, s. 175).

Babasının önceki tavsiyelerine kayıtsız şartsız uyan Selim çingene konusunda da babasına uymaktadır. Yukarıdaki bilgiler ışığında Selim'e yardımsever demek imkânsızdır. Karşımızda tamamen kendine dönük bir yapı bulunmaktadır.

Düşük öz denetim – yüksek öz denetim

Düzenli/düzensiz sıfatlarına bakıldığında:

Romanda Selim'in tamamen bireysel olarak yönettiği bir mekân tasvir edilmemektedir. İş konusunda iletişimine ve yönetim şekline bakıldığında ise belirli bir sistem yahut düzen içerisinde hareket ettiği görülür:

(...) uzun bir seyahatin ardından, mağazayı bu saatte bırakıp gitmeme en çok sekreterim Yeşim şaşırmış, sanırım içten içe de sevinmişti. Çünkü seyahat dönüşlerimde, açığı kapatmak için, o da benimle birlikte geç saatlere kadar çalışmak zorunda kalırdı (Ümit, 2010, s. 175).

Bir seyahat sonrası her zamankinden farklı bir davranış sergilemesiyle ilgili düşüncelerine bakıldığında; Selim'in planlı bir şekilde çalıştığı ve işlerini ertelemek gibi bir alışkanlığı olmadığı görülür. Sadece bu durum bile hayatını belirli bir düzen içerisinde sürdürdüğünü göstermektedir.

Kurallara bağlı/kurallara bağlı olmayan sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in kurallara aykırı yaşam sürdürdüğüne dair bilgi yoktur. Aksine hayatını belirli bir düzen içerisinde yürüttüğü bilinmektedir. Bu düzen dışardaki bir kuvvetin oluşturduğu kurallar bütününden ziyade iç dinamikleriyle oluşturduğu kurallar bütününden kaynaklanmaktadır. Babasının tavsiyelerine katı bir şekilde uyduğu defaten Selim'in ağzından okuyucuya iletilir.

Kurallara bağlılığı konusunda iki aykırı durum karşımıza çıkmaktadır. Birincisi Kenan ile beraber maceralara katılmasıdır. Fakat bu durum çocukluğundan itibaren vardır. Ayrıca mantıklı olmayan maceralara katılmayıp sonradan arkadaşlarını kurtarmak amacıyla katıldığı Selim'in söylemlerinden öğrenilir. Diğer aykırı durum ise soruşturmaya başladıklarında silah taşınması ve şoförü ile yaklaşmasıdır. Silah taşınması ile alakalı makul bir sebep romanda okuyucuya verilmezken şoförün mesafeyi koruyamadığını gördüğü an Selim'in müdahale ettiği görülür. Silah taşınması hakkında makul bir açıklama olmaması karşımıza tek istisna olarak çıkmaktaysa da diğer bilgilerin ağırlığıyla genel olarak Selim'in bir kurallar sistemi içerisinde hareket eden biri olduğu kesindir.

Gevşek/sorumlu-kararlı sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle Selim'in bir kurallar sistemi içerisinde hareket ettiği bilinmektedir. Buradaki önemli husus kurallar bütünü kendi iç dinamikleriyle oluşturulmuş olmasıdır. Yani uymak için dışardan bir baskı yoktur. Bu davranış şekliyle Selim'e gevşek sıfatını layık görmek imkânsız olmaktadır.

Selim iş ve ev ile ilgili sorumluluk olarak gördüğü her şeyi eksiksiz yapmaktadır. Genel olarak kurallarının dışına çıkmayan Selim arkadaşlarını korumak için kurallarını esnettiğinde bile karar vermede ve kararlarını uygulamada tereddüt göstermediği görülür. Dolayısıyla sorumlu-kararlı bir yapıya sahiptir.

Heyecan arayan/tedbirli sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in mantık abidesi olduğu birden çok yerde zikredilir: "Kenan'ın uçarı, serüvenci havasının aksine, ben oldukça mantıklı bir çocuktum, yaşamım boyunca da öyle kaldım zaten" (Ümit, 2010, s. 6)

Bu durum sadece Selim'in söylemlerinde değildir. En yakın arkadaşı Kenan'ın söylemlerinde de "mantıklılık" vurgulanır: "Selim en mantıklıdır. Daha kısa pantolonlu çocukken bile, kerli ferli adamların aklına gelmeyecek laflarla bizi beladan korumaya çalışırdı." (Ümit, 2010, s. 118)

Selim'in mantıklılığı güç odaklı görüşünün neticesi olduğu da açıktır:

(...) güçlü olmak, mantıklı olmak benim içimde vardı. Babamın sözlerinin aklımda, yüreğimde yankılanmasının nedeni de buydu. Aradan geçen otuz küsur yıldır da tersini hissetmedim, düşünmedim. Hep mantıklı davrandım, hep güçlü oldum, hep kendi ayaklarımın üzerinde durdum (Ümit, 2010, s. 46).

Güç odaklı görüşü çerçevesinde oluşmuş olan mantıklılık Selim'de tedbirliliği de oluşturmaktadır. Selim'in soruşturma sırasında silah taşınması da tedbirliğinin ürünü olarak da görülebilecektir.

Duygusal tutarlı – duygusal değişken

Duygusal tutarlı/duygusal değişken sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in duygusal tutarlılığını inceleyebileceğimiz çocuğu ile ilgili acil durum anı ve cinayet soruşturmasındaki tutum ve davranışları olarak iki durum bulunur.

Selim'in çok sevdiği oğlunun hastanede olduğunu öğrendiğinde bile kendini kaybetmediği görülür. Hatta hastanede can havliyle olsa da oğluya sert konuşmaya başlayan eşini bile kontrol etmektedir: "Gülriiz yarı uyarı, yarı azar niyetine Burç'a veriştirmeye devam edecekti ki, doktorların yanında bunun yakışık almayacağını düşünerek karımın koluna dokundum. Gülriiz sustu." (Ümit, 2010, s. 85)

Ailesi söz konusu olduğunda soğukkanlı davranabilen Selim soruşturmada da benzer tavır sergiler. Kenan projesinin mizansenleri için aldığı resimlerde Selim katili olduğu iki olayı da hatırlamış olmalıdır. Fakat olayları soruştururken başından itibaren duygusal olarak tutarsız bir tavır görülmez. Hatta romanın sonlarında Kenan bazı bilgileri saklayarak soruşturmaya devam ettiğinde bile Selim'de en ufak duygusal değişkenlik görülmez. Dolayısıyla duygusal olarak gayet tutarlı bir yapının karşımızda olduğu açıktır.

Rahat/endişeye yatkın sıfatlarına bakıldığında:

Öncelikle Selim'in kurduğu kurallar bütünü içerisinde yaşadığı bilindiğinden rahat bir yapıda olmadığı kesindir. Çeşitli konularda endişeleri bulunur. Özellikle Kenan'ın cinayet soruşturmasına girmesinde gereğinden fazla endişelendiği düşünülebilir. Fakat endişesi panik boyutunda veya herhangi bir aşırılıkta değildir. Mantık abidesi olduğu bilinen ve kendi kurallar sistemi içerisinde yaşayan Selim için cinayet soruşturması gibi işler her zaman risklidir ve bu durumdan endişe duyması anormal olmamalıdır. Endişeli olması evhamlı olarak da düşünülmemelidir. Selim oluşma ihtimali olan risklere karşı önlemine almaktadır. Dolayısıyla Selim'in burada ortada bir yapı gösterdiğini söylemek daha makuldür.

Kendine güvenli/kendine güvensiz sıfatlarına bakıldığında:

Selim'in hiçbir iletişimde kendine güvenmediğine dair bir emare yoktur. İşini büyütme için çalışmalarını bile kendine güveninin örneğidir. Diğer yandan Kenan'ın soruşturma macerasına karşı çıkışı sonrasında ona katılması okuyucuyu Selim'in kendine güvenmeyen bir yapısı olduğunu düşünmeye itebilecektir. Fakat soruşturmaya karşı çıkması olayın tehlike içermesidir. Nitekim soruşturma sırasında birden fazla yerde saldırıya uğramışlardır. Bu saldırılardan da Selim'in tehlikeyi öngörerek silah taşınması sayesinde kurtulabilmişlerdir. Dolayısıyla Selim'in kendine güvenen bir yapıya sahip olduğu açıktır.

Somut/pratik – gelişime açık

Somut düşünen/analitik düşünen sıfatlarına bakıldığında:

Selim'e bakıldığında çocukluğundan itibaren rastgele yaşamayan bir kişidir. Her hareketini etraflıca düşünüp uygulamaktadır ki arkadaşları onu mantık abidesi gibi görmektedir. Ancak mantık yürütürken tek bir yoldan gittiği söylenemez:

"Belki de bu köpekler gibi olmalıyız," dedi Kenan. Hâlâ dalgındı, hâlâ düşünceliydi. "Yaşadığımızın farkına varmadan yaşamalıyız. Sadece bedensel ihtiyaçlarımızı karşılayıp anın tadını çıkarmalıyız. Belki daha mutlu olurduk."

"Kesinlikle daha mutlu olurduk."

Durdu, ciddi misin gibilerden baktı.

"Niye şaşırın?" diye sordum.

"Senden böyle bir cevap beklemiyordum. Sen her zaman mantıklı bir adam olmuştundur."

"Eee?"

"Eee'si, az önce, keşke köpekler gibi olsak dedim, sen de bu sözlerimi onayladın."

“Ne var bunda?”

“Benim bildiğim Selim, az önce söylediklerimi asla onaylamazdı. İnsan olmanın köpek olmaktan daha iyi olduğunu anlatırdı. Üstelik haksız da sayılmazdı.”

“Ama sen köpekler gibi olmalıyız derken, aslında şu an içinde bulunduğun durumdan kaçmak, kendini daha iyi hissetmek isteğini dile getiriyordun. Benim durumum da farklı olmadığı için, seni çok iyi anlıyor, bu yüzden onaylıyordum.”

“Yani mantık dışına çıkmadın...”

“Öyle...” (Ümit, 2010, s. 365-366).

Kenan’la bu konuşmalarında mantık yürütmelerinin tek bilinmeyenli denklem gibi sabit olmadığını açıkça göstermektedir. Dolayısıyla Selim analitik düşünen yapıya daha yakındır.

Hassas olmayan/duyarlı sıfatlarına bakıldığında:

Selim’in bu başlığımız için örnek olan en önemli olayı cinsel istismar sonrası oluşan kargaşayı gördüğündeki düşünceleridir. Daha önce de alıntılanan olayda Selim’in cinsel istismara uğrayan çocuğa üzülmemekte yahut tacizci yaşlı adama kızmamaktadır. Olayda tek kızdığı nokta polisin tacizciyi dövmesidir. Dövme fiilini de sadece zayıf olanın güçlü tarafından ezilmesi olarak algılamasıdır.

Yaşlı insanların dayak yemesine dayanamam. İçim bir tuhaf oldu. Hızla döndüm, olayı hâlâ şehvetli bir merakla izleyen kalabalığı yararak, yeniden Sakız Ağacı Caddesi’ne çıktım.

Tadım kaçmıştı; hızlı adımlarla yürümeye başladım. Yürürken bir kez daha babamın haklı olduğunu düşünüyordum. Aralarında gerçekte neler geçtiğini bilmesem bile, o çıplak çocuğun da, Cahit denen o adamın da güçsüz oldukları için ezildiklerini, aşağılandıklarını, horlandıklarını çok iyi biliyordum. Beyoğlu’nda gönlünce davranan, cinsel tercihlerinden dolayı aşağılanmayan kadın, erkek birçok eşcinsel biliyordum. Hak ettikleri gibi saygın bir hayat sürüyorlardı. Fakat hepsinin parası, işi, konumu vardı. Aşağılanmamak horlanmamak için tek çare, güçlü olmaktı (Ümit, 2010, s. 52-53).

Burada Selim’in olaya dahil olanların hiç birinin durumuyla empati kurmadığı sadece kendi düşüncesi çerçevesinde baktığı görülür. Dolayısıyla duyarlı bir yapının varlığından söz etmek imkânsızdır. Selim hassas olmayan bir yapıya sahiptir.

Muhafazakâr/yeniliğe açık sıfatlarına bakıldığında:

Selim’in babasından devraldığı işi büyüttüğüne daha önce de değinilmişti. Yeni bir marka kurması ve şirketini uluslararası seviyeye çıkarmaya çalışması yeniliğe açık olduğunu düşündürmektedir. Ancak bu gelişimin şirkette ne tür bir yenilikle yapıldığına dair veri bulunamaz. Yapılanların daha önceki işin yani kumaş üretiminin bir üst basamağı olan kumaşı modaya uygun işleyerek katma değeri daha yüksek ürünler elde etmekten öte olduğuna dair bilgi yoktur.

Selim’in iş yerinde hangi kuralları değiştirdiği veya hangi yeni sistemler kurduğuna dair bilgi yoktur. Selim romanın başından sonuna kadar babasını hiç eleştirmemektedir. Onun kurallarını değiştirmeden uyguladığı açıkça verilmektedir. Dolayısıyla mevcut verilere göre, iş konusunda yaptığı her şey mevcut durumunu korumak veya güçlendirmekten ibarettir. Bu bilgiler ışığında da Selim’in muhafazakâr bir yapıya sahip olduğunu söylemek hata olmayacaktır.

Tablo 2: Beyoğlu rapsodisi romanı sıfatlar tablosu

İÇE DÖNÜK	İÇE DÖNÜK/DIŞA DÖNÜK	DIŞA DÖNÜK
Sakin		
Çekingen		
Yalnızlığı seven		
DİKBAŞLI	DİKBAŞLI/YUMUŞAK BAŞLI	YUMUŞAK BAŞLI
Yok	Yok	Yok
		İlmli
	Karşıt/uzlaşmacı	
Kendine dönük		
DÜŞÜK ÖZ DENETİM	DÜŞÜK ÖZ DENETİM / YÜKSEK ÖZ DENETİM	YÜKSEK ÖZ DENETİM
		Düzenli
		Kurallara bağlı
		Sorumlu-kararlı
		Tedbirli
DUYGUSAL TUTARLI	DUYGUSAL TUTARLI / DUYGUSAL DEĞİŞKEN	DUYGUSAL DEĞİŞKEN
Duygusal tutarlı		
	Rahat/endişeye yatkın	
Kendine güvenli		
SOMUT-PRATİK	SOMUT-PRATİK/GELİŞİME AÇIK	GELİŞİME AÇIK
		Analitik düşünen
Hassas olmayan		
Muhafazakâr		

Genel Değerlendirme

Romanın başkişisi, anlatıcı Selim aynı zamanda katildir. Roman okuyucunun bu durumu ancak son sahnede öğreneceği şekilde kurgulanmıştır. Her zamanki gibi Kenan'ı korumak için yardıma girişen Selim kendi işlediği cinayetlerin ortaya çıkmasıyla en yakın arkadaşını kendi elleriyle öldürür. Toplamda üç kişinin katili olan Selim'in beş eksenli kişilik analizi modelinin ilk basamağı olan beş yapı analizine bakıldığında:

Fiziksel yapı altında bakıldığında; soy ismi ve yaşı muğlak olan bir Selim karşımızdadır. Ebeveynlerinin fiziki yapısı hakkında da bilgi seviyesi benzerdir. Diğer akrabalar hakkında da bilgi yoktur. Eşinin fiziksel yapısı hakkında bilgi verilmezken tek çocuğu olan oğlu Burç hakkında down sendromu hastalığından başka bilgi yoktur. Selim'in iri yapılı olduğu, gençliğinde bile olgun gösterdiği, renkli gözlü olup kumral seyrek saçlara sahip olduğu belirtilmiştir.

Kişisel geçmişe bakıldığında ise ailesinin Balkanlar'dan göçerek İstanbul'a geldiği bilinmektedir. Fakat bu göç hakkında hiçbir ayrıntı verilmez. Tek kesin olan Selim'in göçü bizzat yaşamamıştır. Selim'in çocukluk ve gençlik döneminde de benzer belirsizlik vardır.

Yatılı okuldaki önce ne yaptığı, okul dönemi ve sonrasında üniversite hayatı hakkında da bilgi yoktur. Üniversite sonrası olay zamanına kadar yaşadıkları hakkında da ayrıntı bulunamaz. Babasından işini devraldığı ve geliştirdiği bilgisi verilse de bunlar hakkında da detay yoktur.

Çevresel yapı altında daha az bilgi mevcuttur. Olay zamanına kadar içinde bulunulan çevrelerle ilgili bilgi yoktur. Yaşadığı semtteki çocukluk dönemi, her kademedeki öğrencilik dönemindeki yaşam çevresi ve olay anına gelene kadarki muhtemelen otuz yıllık yaşamı boyunca içinde yaşadığı ev yahut evler, mahalleler veya semtler hakkında da hiçbir bilgi görülemez. Tek bilinen çocukluğunun geçtiği binanın Kenan'a projesi sırasında tahsis ettiği olay zamanında üç katlı olan bina olduğu ve olay zamanında eşyle beraber boğaz manzaralı bir evde yaşadığından ibarettir.

Sosyolojik yapıya bakıldığında ise göre daha fazla veri bulunur. Selim'in iletişim kurduğu kişileri iş, aile, arkadaşlar olmak üzere üç ayrı grupta tasniflemek mümkündür. Gruplar arası iletişimin neredeyse hiç olmadığı göze çarpar. İletişiminde diğer önemli nokta ise sorunsuzluk üzerine kurgulanmış olmasıdır. Muhtemelen sorunsuz iletişim düsturu dolayısıyla gruplar arası bilgi akışını kapattığı görülür. İş arkadaşlarıyla iletişimde mesafeyi korumayı tercih ettiği görülür.

Bilişsel yapıda ise Selim'in babasının varlığı önemli yer tutar. Ailenin yaşadığı göç sonrası yaşanan sıkıntılar ve yokluklar içerisindeki yaşam Selim'in babası Ali Rıza Bey'in aile reisliğini devraldıktan sonra değiştiği bilinmektedir. Refah düzeyleri yükselmesine rağmen yaşamışlıklar sebebiyle Selim'in babası Ali Rıza Bey ve sonrasında Selim tutumlu davranmayı bırakmazlar. Selim'in iç monologlarına bakıldığında bu durumun merkezinde güç düsturu vardır. Sürekli mücadele olarak gördükleri hayatta, güçlü olmanın tek kurtuluş olduğu ve bunun için en önemli aracın para ve onunla elde edilen statü olduğu görülür. Selim'in "mantık abidesi" unvanı da bu düstur çerçevesinde oluştuğu anlaşılır. Selim ve babası güç ve para ikilisine uyan mantıklı risklere girdiği görülür. Nitekim Selim'in ve babasının işlediği cinayetler güç ve para için gerçekleştirilmiştir.

Beş faktör kişilik analizinde ise sıfatların neredeyse tamamına cevap bulunabilmiştir. Selim kesinlikle dışadönük değildir. Üç sıfat düzleminde içedönüklüğün görülmesine bakarak Selim'in içe dönüklüğü en uçta yaşadığı da düşünülmemelidir. Yalnızlığı seven ancak kendini soyutlamayan bir Selim karşımızdadır. Öteki sıfatlarda durum benzer olduğundan Selim'in ortalama bir içe dönük olduğunu düşünmekte fayda vardır.

İkinci faktörde ise bir sığata cevap verilemediği görülür. Diğer üç sıfat ise iki ayrı uçta ve ortada olmak üzere üç ayrı durumdadırlar. Selim'in kendine dönüklük durumu yüksek seviyededir. İlmîlilik sıfatında ise pasif bir pozisyondan ziyade, sorunları mümkün olduğunca yumuşak bir şekilde çözme stratejisi doğrultusunda ılımlılığın oluştuğu görülmektedir. Fakat tüm bu değişkenlere rağmen dikbaşlılığa yakın olsa da Selim'in açıkça dikbaşlı yumuşakbaşlı şeklinde tanımlamaktan ziyade iki sığata göre ortada olduğunu söylemek daha makuldür.

Üçüncü faktörde sıfatların hepsi yüksek öz denetimi göstermektedir.

Dördüncü faktörde de sıfatların hepsine cevap bulunabilmiştir. İki sıfat duygusal olarak tutarlılığa işaret ederken bir sıfat ortada durumu göstermektedir. Bu sebeple Selim'in duygusal olarak tutarlı olduğunu söylenebilir.

Son faktörde ise üç sığata da cevap verilmiştir. Sıfatlardan biri yeniliğe açık olduğunu işaret ederken diğerleri somut-pratik düşünen yapıya işaret etmektedir. Dolayısıyla Selim'in somut-pratik düşünen biri olduğunu söylemek gerekecektir.

Genel olarak bakıldığında; Selim, Balkanlar'dan Türkiye'ye göçen ve sonradan zengin olan bir ailenin çocuğudur. Refah içinde büyüye de harcamalarının sıkı kontrol altında tutulduğu bir ailesi vardır. Annesi hastadır ve evlerinin yakınında bir okulda yatılı okumuştur. Mimarlık okumuş ancak babasının işine devam etmiş ve işi büyütmüş başarılı biridir. Liseden edindiği iki arkadaşıyla sıkı ilişkilerini devam ettirirken huzurlu ve bir çocuklu evlilik yürüten bir bireydir. Hayatındaki tek sorun çocuğunun hastalığıdır. İş hayatının odağında olsa da arkadaşlarına yardım etmekten de çekinmez. Eserde açıkça ve defalarca belirtilen en önemli özelliği mantıklı olmasıdır.

Karakter – karakterizasyon ilişkisi bağlamında Selim kişisine bakıldığında olay zamanına kadarki süreci hakkında çok az bilginin verildiği görülür. Selim'in birey olarak hayatına bakıldığında durum muğlaktır. Hayatının geçtiği mekânlar, insanlarla iletişimi yahut kişiliğini etkileyecek veya anlamamıza yardım edecek durum ile olaylar verilmemiştir. Olay zamanındaki sosyolojik yapı ve büyük oranda iç monologlarla elde edilen bilgilerle Selim'i etkileyenin babası olduğu ve bu vesileyle Selim'in kişiliği okuyucunun zihninde canlanmaktadır.

Babadan gelen tavsiyeler Selim'in hayatını mücadele üzerine kurmasını ve bu mücadele için güçlü olmaya çalışmasını gerektirmiştir. Güç için paranın olmazsa olmaz düsturu sebebiyle tutumluluğa özen gösterildiği görülür. Nitekim işlediği iki cinayet de tavsiyeler üzerine kurulmuş olan düşünce sistemi sebebiyledir. Babasının Rus ortaklarını öldürerek zengin olduğu gerçeğinin ifşa edilmesi ihtimali ortaya çıktığında şantajcıları öldürmek ile gücü kaybetmek arasındaki risk değerlendirmesinde cinayet seçimi Selim için mantıklıdır. Fakat bu olay sonrası Kenan'ın soruşturmasına dâhil olması ve Kenan'a Rusların cesetlerinin bulunduğu binayı çalışmasında kullanmak üzere vermesi Selim'in düşünce şablonuna uygun görünmemektedir.

Öncelikle Kenan'ın projesinde hangi cinayetlerin olduğunu bilemeyeceğinden Selim'in soruşturmaya ilk katıldığı zamanları tartışmak yersizdir. Fakat kendi işlediği cinayetlerin de olduğunu öğrendiğinde, mazeret uydurarak geri çekilebilecekken çekilmemiştir. Soruşturmaya dâhil olduktan sonra soruşturmayı başka yöne de çekmediği görülür. Güç için cinayet işlemiş ve her şey sonuçlandıktan sonra bu işe girmesi ve çözümünde yardımcı olması Selim gibi tedbirli olan birisi için kesinlikle kabul edilemeyecek risk içermektedir.

Makul olmayan önemli diğer durum ise soruşturma kilitlendiğinde sonuca ulaşılmasına vesile olmasıdır. Nihat'ın kızı Dize'den öğrendiğini hiç sorulmamış ve bilinmiyorken Kenan ile paylaşarak cinayetdeki gizemin çözülmesinde kritik katkı sağlaması tutarlı değildir. Her ne kadar kendine güvenen yapının hata yapabileceği düşünülse de bu hata, heyecan arayan yapıyla en ufak alakası olmayan, hareket etmeden önce defalarca düşünen ve gereksiz risklere kesinlikle girmeyen Selim'in yapabileceği bir hata değildir. Ayrıca son bölümlerde elde edilen bilgiler üstüne Kenan Fransa'ya gittiğinde Selim oradaki bağlantıları aracılığıyla yardımcı olmaya devam etmiş olması da ciddi tutarsızlık olarak karşımıza çıkar. Saydığımız tüm yardımlar Selim'in güç düsturu ve mantık abideliğine hiçbir şekilde uymamaktadır.

Ali Rıza Bey'in öldürdüğü insanların cesetlerini gömdüğü eski binayı bile bile Kenan'ın kullanımına vermesi de tutarlı değildir. Kenan'ın maddi durumu Selim'den daha iyidir ve yer konusunda Selim'in yardımına muhtaç değildir. Cesetlerin orada olduğunu bilen Selim'in yıllarca boş tuttuğu binayı Kenan'a vermesi da Selim'in mantığına taban tabana zıttır.

Karakter – olay örgüsü ilişkisi bağlamında bakıldığında: Romanın son sayfalarına kadar cinayetlerin kimin işlediği okuyucudan gizlenmiştir. Bu durum gerilimi romanın sonuna götürmek için uygun olsa da olay örgüsündeki akışa bakıldığında Selim sanki cinayet işlediğini bilmemekte yahut hatırlamamakta gibi davranmaktadır. Kişilik analizinde elde edilen sonuçlara göre her işini mutlaka mantık süzgecinden geçiren ve gireceği işte mümkün olan bütün riskleri

hesap ederek sonuç makul çıkarsa işe giren Selim, adeta hafıza kaybına uğramış gibi davranmıştır. Soruşturmanın başında kendi cinayetleri olduğundan haberdar olmasa da sonradan öğrenen Selim'in soruşturmayı başka sonuca yönlendirmediği görülür. Hatta soruşturma için düğümü çözen bilgileri Kenan'a veren Selim'dir. Bu durum ancak soruşturmaya dâhil olanlardan hiç birinin katili bilmemesi durumunda olay örgüsü için makuldür. Bu durum heyecan unsurunun arttırılmasına okuyucunun dikkatini çekmesine yardımcı da olacaktır. Fakat Selim işlediği cinayetleri biliyorken soruşturmayı yönlendirmemesi kişiliği açısından tutarlı değildir.

Sonuç olarak Selim'e bakıldığında, hayatı mücadele olarak gören bir yapı karşımızdadır. Mücadelede güçlü olma gerekliliği ve bu gücün merkezinde paranın olduğu düsturu açıktır. Benmerkezci bir yapıya sahip Selim düsturuna uygun olarak evliliğini, iş ilişkilerini hatta arkadaşlarıyla iletişimlerini bile bu sorunsuzluk kriterine göre yürütür. Yakın zamanlara kadar hayatındaki tek sorun babası tarafından işlenmiş cinayetlerdir. Bu cinayetler zenginliklerinin sebebidir ve sorunsuz olarak devam etmektedir. Hayatındaki ikinci büyük sorun cinayet konusunda şantaj yapmaya çalışanlardır ki Selim çareyi bulmuş ve katil olmuş olayın üstü de kapatılmıştır. Bu olaylar birbirleriyle tutarlılık arz etmektedir. Fakat Kenan'ın fantezisi sonrası gelişen soruşturmaya dâhil olması devam edişi tutarlılık konusunda sıkıntılıdır. İşlediği cinayetler olduğunu öğrendikten sonra Selim'in kişiliğine uygun olan iki yoldan biri soruşturmadan çıkmasıdır ki zaten soruşturulmuş ve bitmiş vakada Kenan bir yere varamayacaktır. Sonuca ulaşacak olsa bile kesin delil elde edemeyecektir. Böylece Selim statüsünü rahatça koruyabilecektir. Kişiliğe uygun olan diğer davranış ise soruşturmayı başka yönere götürmektir ki aksine Selim tüm gizemin çözülmesinde kritik rol oynamıştır. Selim adeta kendi kendini ele vermiş olmaktadır. Romanın başından itibaren verilen benmerkezci Selim kişiliğine tamamen aykırı durumdur. Selim'de adalet duygusu da yok iken vicdan azabı çekerek kendi kendini yakalatması makul değildir ki bu yönde bir cümle dahi yoktur. Nitekim romanın sonunda arkadaşı Kenan'ı öldüren Selim vicdanen yakalanmak isteyen biri olmadığını da göstermiştir. Tüm bu tutarsızlıklar olay örgüsünde gerilim unsurunu besleyip okuyucunun dikkatini çekmekte ise de Selim kişinin sağlıklı bir kişi olarak oluşturulmadığını göstermektedir.

Sonuç

Başta da söylendiği üzere günümüze kadar romanda kişiye bakış açısı ve onun işlenişinde değişen yaklaşımlar bulunmaktadır. Romanda kişinin incelenmesine bakıldığında ise bu değişime paralel gelişim yoktur. Beş eksenli kişilik analizi modeline bakıldığında; okur ve anlatıcı odaklı bakış açılarına imkân vermesi önceki çalışmalara göre önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişiye yönelik bilgilerin basamakların kendi içlerinde olduğu kadar aralarında da tutarlılık açısından ölçülebilmesi önemlidir. Karakter – karakterizasyon ilişkisi bağlamında verilerin değerlendirilmesi ve sonrasında ortaya çıkabilecek tutarsızlıkların olay örgüsü ile ilişkilendirilerek incelenebileceği de görülür. Örnek uygulamada görüldüğü üzere model sayesinde, çok sayıda veri çıkartılabildiği ve bu verilerle detaylı çalışılabildiği görülür. Nitekim bulunan tutarsızlıklar sonucu sağlıklı bir kişilik oluşturulmadığı ve bu durumun olay örgüsü ile irdelendiğinde sebebinin de ortaya çıkartılabildiği. Modelin, tespit edilen tutarlı kişilikler hakkında detaylı çalışma yapılabilecek olanaklar vermesi karakterlerin derinlikleri yahut boyutları ile ortak özellikler çerçevesinde tasniflerine imkân verdiği görülür.

Kaynakça

Demirkan, S. (2006). *Özel sektördeki yöneticilerin ve çalışanların bağlanma stilleri, kontrol odağı, iş doyumu ve beş faktör kişilik özelliklerinin araştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

-
- Özer, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin duygusal zeka ve beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-1: ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A. (2004). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Ümit, A. (2010). *Beyoğlu rapsodisi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Yücel, E. (2020). *Beş eksenli kişilik analizi modeline göre ahmet ümit'in polisiye romanlarında suçlular*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
-